

ร้อยแก้วแนวขนบของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7

ร้อยแก้วแนวขนบ เป็นวรรณกรรมร้อยแก้วรูปแบบใหม่ตามแบบตะวันตก ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พร้อม ๆ กับวรรณกรรมร้อยแก้วแนวอื่น ๆ เช่น รัก โศก ผจญภัย ฯลฯ ร้อยแก้วแนวขนบมีลักษณะสำคัญเฉพาะตัวซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมแนวอื่น ๆ อยู่หลายประการ รวมทั้งมีกำเนิดและพัฒนาการที่น่าสนใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับนิตยสารมาโดยตลอด ดังนั้นก่อนที่จะศึกษาองค์ประกอบทางวรรณคดีของร้อยแก้วแนวขนบในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 อย่างละเอียด ในบทนี้ผู้วิจัยจึงจะกล่าวถึงลักษณะทั่วไปและประเภทของร้อยแก้วแนวขนบ รวมทั้งประวัติความเป็นมาและนักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขนบ โดยจะจำแนกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้คือ

1. ลักษณะทั่วไปของร้อยแก้วแนวขนบ
2. ประเภทของร้อยแก้วแนวขนบในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7
3. นิตยสารและนักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขนบในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7

1. ลักษณะทั่วไปของร้อยแก้วแนวขนบ

ในการศึกษาลักษณะทั่วไปของร้อยแก้วแนวขนบ มีประเด็นที่จะกล่าวถึง 2 ประการคือ

- 1.1 คำจำกัดความของร้อยแก้วแนวขนบ
- 1.2 รูปแบบของร้อยแก้วแนวขนบ

1.1 คำจำกัดความของร้อยแก้วแนวขนบ ในการให้คำจำกัดความของร้อยแก้วแนวขนบ สิ่งที่จะต้องศึกษาในลำดับแรกก็คืออารมณ์ขัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของวรรณกรรมประเภทนี้ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะพิจารณาคำอธิบายเกี่ยวกับวรรณกรรมแนวขนบทั้งของนักวรรณคดีชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อช่วยในการให้คำจำกัดความร้อยแก้วแนวขนบ ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 อารมณ์ขัน (humor) อารมณ์ขัน เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ อารมณ์ขัน เป็นความรู้สึกทางอารมณ์ซึ่งคงจะมีติดต่อกันมาตั้งแต่ เมื่อคนเริ่มมีชื่อว่าไซโม เซเปียนส์ พฤติกรรมของอารมณ์ขันของมนุษย์ที่ปรากฏให้ผู้อื่นเห็นได้คือการยิ้มและการหัวเราะ อย่างไรก็ตาม

บางครั้งคนเราก็เกิดอารมณ์ขันโดยไม่ต้องมีพฤติกรรมปรากฏให้ผู้อื่นเห็น (ม.ล. ต้อย ชุมสาย 2524 : 140) นักวรรณคดีและนักจิตวิทยาทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออกให้ความสำคัญกับอารมณ์ขันมาเป็นเวลานานหลายร้อยปีแล้ว หลักฐานเก่าที่สุดย้อนไปได้ถึงสมัยกรีกในงานของอริสโตเติล สิ่งที่นักวิชาการในสองสาขานี้ให้ความสนใจและพยายามศึกษาค้นคว้าสืบเนื่องกันมากก็คือ เหตุแห่งอารมณ์ขันและเงื่อนไขของความตลกขบขันที่เกิดขึ้น ซึ่งนักวิชาการแต่ละคนก็ได้เสนอทฤษฎีที่ต่างกันอย่างออกไป แม้จนปัจจุบันก็ไม่อาจสรุปให้แน่ชัดลงไปได้ว่าอารมณ์ขันเกิดขึ้นเพราะเหตุใด ในการวิเคราะห์เหตุแห่งอารมณ์ขัน มีคำอธิบายซึ่งอาจแบ่งได้เป็นสองด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

ก) คำอธิบายด้านปัญญา คืออธิบายถึงปัจจัยหรือเหตุภายนอกที่ก่อให้เกิดความขบขัน มนุษย์ได้พบ อ่าน หรือฟังเหตุการณ์อย่างใดจริงก่อให้เกิดความขบขันขึ้นในตัวบุคคลนั้น ๆ นักวิชาการแต่ละท่านต่างให้คำอธิบายที่ต่างกันไป ซึ่งอาจจัดจำแนกคำอธิบายเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่ม

คำอธิบายกลุ่มแรกคือ ความขบขันเกิดจากความผิดปกติหรือความบกพร่องของผู้อื่นทั้งทางกาย ทางลักษณะนิสัยและทางสติปัญญา อริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความขบขันไว้ในคำอธิบายลักษณะของสุนาฏกรรมกรีก (comedy) ว่า "คอมเมดี้เป็นการเลียนแบบลักษณะนิสัยตัวละครประเภทที่ต่ำต้อย ทั้งนี้มีใช้ในความหมายเต็มที่ว่าเลวทรามต่ำช้า สิ่งที่น่าขบขันนั้น เป็นเพียงข้อปลีกย่อยอยู่ในสิ่งที่น่าเกลียดมัน เป็นข้อบกพร่องบางส่วนหรือความน่าเกลียดบางประการซึ่งไม่ใช่ความเจ็บปวดหรือการทำลายล้าง" (นพมาส ศิริภายะ 2525 : 19)

ซีเซโร (Cicero) นักเขียนและนักการเมืองในสมัยโรมันก็มีความเห็นว่า ความขบขันมาจากความผิดปกติของรูปลักษณะ (deformity) และฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) นักปรัชญาชาวอังกฤษก็เช่นกัน เขาจัดความผิดปกติของรูปลักษณะไว้เป็นลำดับแรกในการจัดลำดับสิ่งที่น่าหัวเราะ (Koestler 1974 : 6)

ลักษณะความผิดปกติทางกายซึ่งก่อให้เกิดความขบขันอาจอยู่ในลักษณะของการแสดงออก ดังเช่นอองรี แบร์กซอง (Henri Bergson) เชื่อว่าอารมณ์ขันเกิดจากการกระทำหรือการแสดงอิริยาบถที่มีลักษณะคล้ายเครื่องจักร แข็งทื่อ หรือมีลักษณะที่ซ้ำซากย้อนกลับไปกลับมา (Wimsatt and Brooks 1957 : 568) นอกจากนั้นรายงานผลการวิจัยเรื่องโครงสร้างของการเสนอความตลกในบทละครนอก ของ สุธา ศาสตร์ (2526 : 48) ได้แสดงถึงเหตุของความตลกที่พบในบทละครนอกกว่ามี 13 ประการ และ 3 ประการแรกที่สำคัญคือความบกพร่องทางกาย เช่น ตัวละครอาจมีรูปร่างขี้ริ้ว แก่ชรา พิการ ความบกพร่องในนิสัย เช่น

ตัวละครมีสิ่งทีถือว่่าเป็นจุดอ่อน เช่นความขี้ลาด ความริษยา หึงหวง การโอ้อวด และประการที่สามคือ ความต่ำทรามซึ่งเป็นลักษณะค้อยทางสติปัญญาหรือจริยธรรม

คำอธิบายกลุ่มที่สองคือ ความขบขันเกิดจากความไม่เข้ากัน (incongruity) คือ ข้อเท็จจริงแต่ละส่วนในบทขบขันนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องและ เป็นสิ่งที่ เป็นไปได้ แต่เข้ามารวมกัน เป็น เรื่อง เป็นกระสวนแบบนั้นไม่ได้ ภาษาทางจิตวิทยาเรียกว่ากระสวนไร้สารูป (incongruous pattern) (ม.ล. ต้อย ชุมสาย 2524 : 144)

อาร์เธอร์ โชเพนเฮาเออร์ (Arthur Schopenhauer) นักปรัชญาชาว เยอรมัน เป็นผู้หนึ่งที่เชื่อมั่นใน เรื่องความไม่เข้ากัน เขากล่าวว่าสาเหตุของการหัวเราะนั้นคือการรับรู้อย่างฉับพลันถึงความไปด้วยกันไม่ได้ระหว่างความคิดรวบยอดของตน (concept) กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Blistein 1975: 563)

ในบทความเรื่อง On Wit and Humour วิลเลียม แฮซลิต (William Hazlitt 1948: 412-419) ได้แบ่งระดับของความขบขันออกเป็นสามระดับ ในระดับแรกคือ simply laughable นั้น ความขบขันจะเกิดขึ้น เมื่อเราได้สัมผัสกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างไม่ได้ตั้งใจระหว่างความคาดหมายของเรา และเหตุการณ์ที่เป็นอยู่จริง ความขบขันในระดับนี้ เป็นระดับขั้นที่สุดและไม่ยืนนาน เมื่อสภาวะความขัดแย้งหมดไป ก็หมดความขบขัน ในระดับที่สองคือ ludicrous ความขบขันเกิดจากความขัดแย้งกันระหว่างความคาดหวังของเรา กับสิ่งที่เกิดขึ้นเช่นกัน แต่รุนแรงและลึกซึ้งกว่า เพราะ เป็นการขัดแย้งกับสิ่งที่ควรจะเป็นตามกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณียึดถือกันมา หรือสิ่งที่เป็นที่พึงปรารถนาโดยทั่วไป และความขบขันในระดับลึกซึ้งที่สุดคือ ridiculous เกิดจากความเหลวไหลไร้สาระ (absurdity) และความไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ (improbability) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นความขัดแย้งกับสามัญ (sense) และเหตุผลพื้นฐานและความเชื่อพื้นฐานของมนุษยชาติ

และคำอธิบายกลุ่มสุดท้าย คือ ความขบขันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทิศทางไปอย่างกระทันหัน คือการชักจูงความคิดของผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ดูให้มุ่งคิดว่าจะไปยังจุด ๆ หนึ่ง แล้วก็แปรเรื่องให้จบลงอีกอย่างหนึ่งที่ผู้ฟังผู้อ่านมิได้คาดคิดมาก่อน แบลส ปาสกาล (Blaise Pascal) นักเขียนชาวฝรั่งเศส เชื่อว่าไม่มีอะไรจะทำให้เราหัวเราะได้มากเท่ากับความไม่เหมือนกันระหว่างสิ่งที่เราหวังว่าจะเกิดกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ก็เห็นด้วยกับปาสกาล เขาคิดว่าการหัวเราะนั้นมาจากสิ่งที่เราคิดว่าจะเกิดขึ้นกลับกลายเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน

อันที่จริงนักวิชาการทั้งทางวรรณคดีและจิตวิทยาได้อธิบายเหตุของความขบขันไว้อีกมากมาย แต่ในที่นี้ได้ยกมากล่าวเพียง 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ที่สำคัญ แต่ไม่ว่าความขบขันจะเกิดจากสาเหตุประการใดก็ตาม ต่างก็มีเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญร่วมกันอยู่ข้อหนึ่ง คือสาเหตุนั้นจะต้องไม่ใช่สิ่งที่รุนแรงจนก่อให้เกิดความเจ็บปวด ความทุกข์ หรือความเสียหายร้ายแรง ซึ่งสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กับผู้เกิดอารมณ์ขบขันด้วย คือต้องไม่รุนแรงจนทำให้ผู้เกิดอารมณ์ขบขันเอาตัวเข้าไปผูกพันกับสิ่งที่ขบขันนั้น บุคคลจะเกิดอารมณ์ขบขันได้เมื่อมีสภาวะในแนววัตถุวิสัย (objective) คือทำจิตใจให้คล้อยตามเรื่องราวโดยไม่ต้องเอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (ม.ล. ต้อย ชุมสาย 2524 : 142)

จากการพิจารณาอธิบายเรื่องเหตุของอารมณ์ขบขันซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้ 3 กลุ่มใหญ่ ๆ นี้ ผู้วิจัยได้พบข้อที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ สาเหตุทั้ง 3 กลุ่มนี้ดูเหมือนจะมีความแตกต่างกันมาก แต่อันที่จริงแล้วน่าจะอยู่บนพื้นฐานหรือหลักอันเดียวกันนั่นก็คือความขบขันเกิดจากความเบี่ยงเบน (deviation) ไปจากมาตรฐานปกติ ความเบี่ยงเบนนี้อาจเป็นความเบี่ยงเบนของการกระทำ คำพูด เหตุการณ์ รูปลักษณะ อุปนิสัย กริยาท่าทาง ฯลฯ ก็ได้ มาตรฐานปกติก็อาจจะเป็นมาตรฐานปกติของแต่ละบุคคล เช่นในกรณีของการเปลี่ยนทิศทางไปอย่างกระทันหัน ก็คือเปลี่ยนทิศทางไปจากทิศทางมาตรฐานปกติที่ผู้อ่านตั้งไว้ มาตรฐานปกติของแต่ละสังคม ซึ่งมีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนดมาตรฐานที่แตกต่างกันออกไป และสุดท้ายมาตรฐานปกติ ซึ่งมีร่วมกันของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ความไม่เข้ากันซึ่งก่อให้เกิดความขบขันที่ลึกซึ้งที่สุด (ridiculous) ตามความคิดของแซชลิต หรือแม้แต่ความผิดปกติทางกายไม่ว่าจะเป็นการแสดงกิริยาอาการหรือรูปลักษณะที่ผิดปกติไปนั้น ก็อาจกล่าวได้ว่า เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานปกติของการแสดงท่าทางหรือรูปลักษณะตามธรรมชาติที่มนุษย์มีเหมือนกัน ดังนั้นน่าจะกล่าวได้ว่าหลักพื้นฐานของเหตุแห่งอารมณ์ขบขันคือความไม่สอดคล้องหรือ เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานปกติ

ข) คำอธิบายด้านอารมณ์ คืออธิบายถึงอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะที่เกิดอารมณ์ขบขัน เอลเมอร์ บลิสเตน (Elmer Blistein 1974 : 562-564) ได้รวบรวมทฤษฎีที่อธิบายอารมณ์ความรู้สึกนี้ และจัดกลุ่มได้เป็น 3 กลุ่มเช่นกัน

กลุ่มแรกคือ ความเหนือกว่าและการทำให้ต่ำด้อยลง (Superiority and Degradation) ความรู้สึกนี้จะมีความสัมพันธ์กับสาเหตุของความขบขันที่เกิดจากความผิดปกติหรือความบกพร่องทางกาย ลักษณะนิสัย และสติปัญญา ผู้ขบขันหรือผู้หัวเราะจะอยู่ในตำแหน่งที่เหนือกว่า และสิ่งที่น่าขบขัน สิ่งที่น่าหัวเราะนั้นจะอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำด้อยกว่า

การหัวเราะจะ เกิดมาจากความรู้สึกมีชัยในทันทีทันใด เนื่องจากคิดว่าตนเองอยู่ในตำแหน่งที่เหนือกว่า โดยเปรียบเทียบความบกพร่องต่าง ๆ ของคนอื่นกับลักษณะที่ดีของเราเอง (Hobbes 1651, quoted in Blistein 1974 : 563)

กลุ่มที่สองคือ ความไม่เข้ากัน ความคับข้องใจจากความผิดหวัง และการเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ที่ไปด้วยกันไม่ได้ (Incongruity, Frustration of Expectation and Bisociation) ทฤษฎีนี้จะสัมพันธ์กับสาเหตุของความขบขันที่เกิดจากความไม่เข้ากัน และการเปลี่ยนทิศทางไปอย่างกระทันหัน กล่าวคือ ความขบขันหรือเสียงหัวเราะจะเกิดขึ้นจากความคับข้องใจจากความผิดหวังเนื่องจากการเปลี่ยนทิศทางกระทันหัน และการเข้ากันไม่ได้ ส่วนการเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์ที่ไปด้วยกันไม่ได้นั้นคือ เมื่อสถานการณ์หนึ่งประกอบด้วยเหตุการณ์ 2 อย่างที่มีความสมบูรณ์ในตัว แต่เหตุการณ์ทั้งสองนั้นไม่เป็นไปอย่างที่ควรจะเป็น และเป็นไปในทางกลับตาลปัตรกันเอง จึงไม่ตรงกับความคาดหวังของผู้อ่านหรือผู้ชม เหตุการณ์นั้น พลังความรู้สึกคาดหวังของผู้อ่านผู้ชมต่อ 2 เหตุการณ์นี้จึงถูกปล่อยออกมาเป็นเสียงหัวเราะ

และกลุ่มสุดท้ายคือ การผ่อนคลายจากความตึงเครียด และการหลุดพ้นจากการบังคับกวดขัน (Relief of Tension and Release of Inhibition) นักวิชาการ 3 คน คือ ชาร์ลส์ เรโนววีเยร์ (Charles Renouvier) ออกุส เพนจอน (Auguste Penjon) และจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เชื้อในเรื่องการผ่อนคลายจากความตึงเครียด เขาเห็นว่าการหัวเราะเป็นสัญญาณแสดงให้เห็นว่าความพยายามในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้เสร็จสิ้นลงแล้วด้วยความสำเร็จและเกิดความโล่งใจ ส่วนซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เชื่อว่าการหัวเราะเกิดขึ้นเมื่อพลังจิตได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระจากการเก็บกอดความรู้สึกนึกคิดที่ต้องห้าม

ทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่ามีลักษณะอารมณ์ความรู้สึกที่ค่อนข้างไปในทางก้าวร้าวและความกดดัน มีนักจิตวิทยาอีกหลายคนแสดงทัศนะที่เห็นด้วย เช่น อาร์เธอร์ เคิสเลอร์ (Arthur Koestler) ใน Insight and Outlook (ค.ศ. 1949) และ The Act of Creation (ค.ศ. 1964) และก็มีอีกหลายคนที่คัดค้าน เช่น แมกซ์ อีสท์แมน (Max Eastman) ใน Enjoyment of Laughter (ค.ศ. 1936)

คำอธิบายของนักวิชาการในแขนงต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องอารมณ์ขันนั้นมียุ่่มากมาย ผู้วิจัยได้หยิบยกมาเฉพาะที่เห็นว่าเหมาะสมและเกี่ยวเนื่องโดยตรงที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลร้อยแก้วแนวขบขันของไทย ทั้งในด้านองค์ประกอบของเรื่องและในแง่ที่สัมพันธ์กับสังคม จากการพิจารณาคำอธิบายเฉพาะที่ยกมา อาจสรุปความหมายของอารมณ์ขันได้อย่างกว้าง ๆ

ว่าคือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการได้ประสบสิ่งซึ่งไม่สอดคล้องหรือ เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานปกติ แต่ไม่ได้ก่อให้เกิดความทุกข์หรือความเสียหาย ทั้งนี้อาจจะเกิดจากความเก็บกดหรือความก้าวร้าว หรือไม่ก็ได้

1.1.2 ร้อยแก้วแนวขบขัน มีนักวรรณคดีทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ให้คำจำกัดความ คำอธิบาย และจัดประเภทอารมณ์ขันและวรรณกรรมแนวขบขันไว้พอสมควร ดังจะได้นำมาพิจารณาเพื่อหาข้อสรุปรวมและให้คำจำกัดความร้อยแก้วแนวขบขัน ดังต่อไปนี้

ก) กลุ่มนักวรรณคดีไทย ม.ล.คุ้ย ชุมสาย (2524: 149-152)

ให้คำนิยามของวรรณคดีแนวขบขันของตะวันตกว่า คอเมดี (Comedy) คือละครเบาสมองและสนุกขำขันโดยล้อเลียนพฤติกรรมสมัยนิยมและแบบมรรยาททางสังคมโดยไม่ทำบาดเจ็บผู้หนึ่งผู้ใดโดยส่วนตัว ส่วนบทประพันธ์ตลกที่เป็นร้อยแก้วและไม่ใช้ละครนั้น เรียกว่า Humor Humor นี้ถือกันว่าต้องเพ่งไปที่ความขบขันให้มากที่สุดและบาดเจ็บคนไม่ว่าผู้ใดให้น้อยที่สุด

ส่วนงานเขียนของไทยนั้น บทประพันธ์ไม่ว่าจะสั้นเพียง 2-3 บรรทัดหรือหลาย ๆ หมื่นคำ ถ้าเราให้เกิดอารมณ์สำรวล (อารมณ์ขัน) ก็เรียกได้ว่าเป็น "บทประพันธ์สำรวล" บทประพันธ์สำรวลนั้นบางครั้งเราอารมณ์สำรวลด้วยถ้อยคำ บางครั้งเราด้วยโครงสร้างของเนื้อเรื่อง จะเห็นได้ว่าเกณฑ์ในการแบ่งประเภทอยู่ที่ความรู้สึกตอบสนองของผู้รับ ม.ล.คุ้ย ได้กำหนดชื่อและแบ่งประเภทของบทประพันธ์สำรวลไว้ดังนี้คือ นวนิยายที่มุ่งเราให้เกิดอารมณ์สำรวลเป็นส่วนใหญ่น่าจะเรียกว่า "นวนิยายสำรวล" รัสนิยาย (เรื่องสั้น) ที่มุ่งให้เกิดอารมณ์สำรวลน่าจะเรียกว่า "รัสนิยายสำรวล" บทประพันธ์สั้น ๆ ที่มุ่งให้เกิดอารมณ์สำรวล น่าจะเรียกว่า "บทสำรวล" หรือบทตลกหรือบทชวนหัวอย่างที่เราเรียกกันมานานแล้วก็ได้

เปลื้อง ๗ นคร (2514 : 139-140) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับอารมณ์ขันและวรรณกรรมแนวขบขันไว้ว่า

"ฮิวเมอร์ Humor แปลว่าชวนหัว ขบขัน น่าหัวเราะ เราเคยใช้ภาษาไทยว่า หัสคดี หัสแปลว่าขบขัน ชวนหัว เรื่องท่านองฮิวเมอร์ก็คือเรื่องที่ชวนยิ้มแย้ม ขวนให้ขบขัน จะเรียกว่า เรื่องชวนหัวก็ได้ แต่หัสคดีที่ยกย่องกันว่าเป็น เรื่องที่ดีนั้นต้องมีความมุ่งหมายยิ่งกว่าชวนหัวธรรมดาคือต้องมีความคมขำและชวนคิด ผู้เขียนเรื่องฮิวเมอร์ย่อมแลเห็นแง่ขันในคำพูด กริยาท่าทาง การแต่งกายตลอดจนความเป็นอยู่ของคน หัวใจของเรื่องหัสคดีอยู่ที่การวางโครงเรื่องให้ตัวละครอยู่ในฐานะลำบาก กลืนไม่เข้าคายไม่ออก หรือสร้างลักษณะตัวละคร ที่ตลก เป็น ๆ เชื้อฮา เป็นต้น"

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2528 : 82) อธิบายคำว่าอารมณ์ขันว่า คือคุณสมบัติประการหนึ่งในวรรณคดีซึ่งเป็นเครื่องผ่อนคลายความ เครียดอารมณ์ และสร้างความ บันเทิงได้ดียิ่ง คำว่าอารมณ์ขันในทางวรรณคดีหมายถึงอารมณ์ที่ทำให้มนุษย์มีความสุขสนุกสนาน หรือ ทำให้ยิ้มหรือหัวเราะได้อย่างร่าเริง ในการแต่งวรรณคดีอารมณ์ขันจะมีปรากฏในการใช้ถ้อยคำ ในสภาพการณ์ตาม เนื้อ เรื่อง ในลักษณะตัวละครหรือในพฤติกรรม ของตัวละครนั้น ๆ

เจตนา นาควัชระ (2521 : 87, 96) ให้ความเห็นเกี่ยวกับ อารมณ์ขันในวรรณคดีไว้ว่า การแสดงออกซึ่งอารมณ์ขันในงานศิลปะนั้น กระทำได้หลายทาง อาจ จะเป็นด้วยการสร้างตัวละครที่ตลก ด้วยวัตถุหรือสิ่งของที่มีลักษณะชวนขัน ด้วยเหตุการณ์ที่ตลก หรือ ด้วยคำพูดที่เรียกเสียงหัวเราะได้ บางครั้งศิลปินก็อาจใช้วิธีการต่าง ๆ นี้โดยลำพัง บางครั้งก็นำ วิธีการหลายแบบมาใช้ร่วมกัน นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงคุณค่าของเรื่องขบขันไว้ด้วยว่าเรื่องตลก ขบขันมิจำเป็น เสมอไปที่จะต้อง เป็น เรื่องที่แต่งขึ้น เพื่อสำเร็จอารมณ์เท่านั้น มีนักเขียนเป็นจำนวน ไม่น้อยที่พยายามสื่อความคิดและพยายามจะสร้างอิทธิพลต่อสังคมด้วยการเขียนเรื่องตลก

สุพรรณิ วราทร (2516 : 17) แบ่งประเภทของนวนิยายไทย ตามเนื้อเรื่องได้ 11 ประเภท ประเภทหนึ่งคือหัตถนิยาย เป็นนวนิยายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อความ สนุกสนาน ผ่อนคลายอารมณ์แก่ผู้อ่าน เป็นประการสำคัญ

ข) กลุ่มนักวรรณคดีอินเดีย ปรคตมุนี ผู้ประพันธ์คัมภีร์นาฏยศาสตร์ แบ่ง รสในวรรณคดีออกเป็น 9 รส รสหนึ่งคือหาสยรส หรือรสขบขัน เกิดจากหาสภาวะหรืออารมณ์สนุก องค์ประกอบประการหนึ่งของหาสยรสคือวิภาวะ ซึ่งคือสิ่งเร้าที่สามารถกระตุ้นให้เกิดรสขบขัน ใน คำราการละครสันสกฤตมีคำกล่าวถึงวิภาวะของหาสยรสไว้ว่าได้แก่รูปร่าง กิริยา ท่าทาง เครื่อง แต่งตัวและการพูดจาอันผิดปกติของตัวละครซึ่งส่วนมากจะเห็นได้จากตัววิทูษกะ ดังคำอธิบายใน นาฏยศาสตร์ว่า

"เสื้อผ้าเครื่องประดับอันผิดปกติ ความหน้าด้าน ความตะกละ การพูดจาผิด ๆ พลาด ๆ การพูดเพื่อเจ้อ รูปร่างอันผิดปกติ ล้วนเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดหาสยรสได้" (นาฏยศาสตร์, อ้างถึงใน เสนอ จันทรเจริญ 2521: 6-7)

ค) กลุ่มนักวรรณคดีอังกฤษและอเมริกัน ในการพิจารณาการให้คำ จำกัดความ คำอธิบาย และการจัดประเภทของอารมณ์ขันและวาทกรรมแนวขบขันของนักวรรณคดี อังกฤษและอเมริกันนั้น จะพิจารณาเฉพาะคำที่เป็นหลักสำคัญ 3 คำ คือ Humor (อารมณ์ขัน) Wit (คำคม) และ Comedy (สุขนาฏกรรม)

เอ็ม. เอช. อับรัมส์ (M.H. 2529 : 385-388) อธิบายไว้ว่า

ในปัจจุบันนี้ wit และ humor หมายถึงประเภทของสุนทรียลักษณ์ (the Comic) ซึ่งได้แก่องค์ประกอบใด ๆ ก็ตามในวรรณคดีที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความขบขันหรือเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนุกสนานแก่ผู้อ่านหรือผู้ชม wit หมายถึงถ้อยคำที่สั้น ปราดเปรื่องและเจตนาจะให้เกิดความขบขันอย่างคาดไม่ถึงด้วย ความคาดไม่ถึงนี้ตามปกติจะเป็นผลของความต่อเนื่องหรือความแตกต่างระหว่างคำหรือความคิดเห็นที่มีได้คาดมาก่อนซึ่งหักล้างความคาดหมายของผู้ฟัง แต่ก็ทำให้ผู้ฟังพอใจได้ด้วยวิธีอื่นที่ต่างไปจากที่เขาคาดไว้ ส่วน humor อาจหมายถึงถ้อยคำที่ขบขันหรือรูปร่างหน้าตาหรืออากัปกิริยาที่ขบขันก็ได้

wit และ humor ต่างกันที่ wit ต้องเป็นถ้อยคำเท่านั้น แต่ humor ใช้ได้กว้างขวางกว่า เช่น หน้าตา เครื่องแต่งกาย กิริยาท่าทาง คำพูด หรือสถานการณ์ ส่วนถ้อยคำที่เป็น wit และถ้อยคำที่เป็น humor ต่างกันอยู่ 2 ประการคือ wit คือสิ่งที่ผู้กล่าวเจตนาจะให้ขบขัน แต่ถ้อยคำบางคำที่เราเห็นว่าขบขันนั้น ผู้กล่าวอาจตั้งใจให้เป็นเรื่องจริงจังก็ได้ นั่นคือ humor และถ้อยคำที่เป็น humor ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบที่ประณีตสวยงามและกระทัดรัดอย่าง wit ก็ได้

ส่วนสุนทรียกรรมนั้น เป็นงานวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อให้อ่านสนุกและขบขัน ตัวละครและภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินยิ่งกว่าจะทำให้เกิดความกังวลใจอย่างลึกซึ้ง เพราะผู้อ่านเชื่อมั่นว่าเหตุร้ายยิ่งกว่านั้นจะไม่เกิดขึ้นและเรื่องจะกลายเป็นดีสำหรับตัวละคร เอกเสียวอีก ตามธรรมดาที่ว่า สุนทรียกรรมใช้กับบทละครเท่านั้น แต่ขอให้สังเกตว่ารูปแบบของสุนทรียกรรมดังที่ได้นิยามมานี้ปรากฏในบันเทิงคดีร้อยแก้วและร้อยกรองชนิดเล่าเรื่องด้วยเหมือนกัน

นอกจากนั้นอับรัมส์ ได้อธิบายถึงสุนทรียกรรมประเภทต่าง ๆ ที่น่าสนใจก็คือ สุนทรียกรรมชั้นสูง (high comedy) และสุนทรียกรรมชั้นต่ำ (low comedy) สุนทรียกรรมชั้นสูงนั้นทำให้เกิด "การหัวเราะที่ต้องใช้ความคิด" เมื่อผู้ชมได้เห็นความเบาปัญญา การกล่าวหา และพฤติกรรมที่ผิดกาลเทศะของมนุษย์ ส่วนสุนทรียกรรมชั้นต่ำนั้นเกือบจะไม่เรียกร้องให้ผู้ชมใช้สติปัญญาเลย แต่จะทำให้ผู้ชมหัวเราะโดยใช่เรื่องขบขันหรือคำพูดตลก และโดยใช้อารมณ์ขันที่ไม่มีศิลปะหรือการกระทำที่เอะอะตึงตังหรือตลกคะนองทำท่าทำทางแบบจำอวด

วิลเลียม ฟลินท์ ทรอลล์ และแอดดิสัน ฮิบบาร์ด (William Flint Thrall and Addison Hibbard 1960 : 509-510) กล่าวว่า ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา humor มีความหมายถึง ประเภทใหญ่ประเภทหนึ่งในสองประเภทของการเขียนที่มีจุดประสงค์จะปลุกเร้าเสียงหัวเราะ humor คือแบบวิธีการเขียนที่ตลกขบขันซึ่งมีลักษณะที่นุ่มนวล

เห็นอกเห็นใจ ใจกว้าง และตระหนักถึงความลึกซึ้งของจิตใจผู้อ่านที่อาจกระทบกระเทือนได้ ตรงกันข้ามกับ wit ซึ่งเป็นแบบวิธีการเขียนที่ตลกขบขันเช่นกัน แต่มีลักษณะเฉียบคม เย้ยหยัน และไม่ผ่อนปรน

ส่วนสุนาฏกรรมนั้น ทั้งทรอลและฮิบบาร์ด อธิบายว่าเป็นละครรูปแบบหนึ่งซึ่งมีจุดมุ่งหมายสำคัญจะทำให้ความสนุกขบขันและเรื่องลงท้ายด้วยความสุข มีทั้งการใช้ wit และ humor ในสุนาฏกรรม เพราะสุนาฏกรรมมีจุดมุ่งหมายจะกระตุ้นรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ โดยทั่วไปความตลกขบขันในสุนาฏกรรมจะเกิดจากความไม่เข้ากัน (incongruity) ของคำพูด ของการแสดง และของตัวละคร ถ้าความไม่เข้ากันอยู่ในขอบเขตของเหตุการณ์ นั่นคือความน่าขันอยู่ที่เนื้อเรื่องและโครงเรื่อง ถ้าความไม่เข้ากันอยู่ในรูปร่างกิริยาท่าทาง นั่นคือความน่าขันอยู่ที่ตัวละคร ความไม่เข้ากันทั้งสองแบบนี้มักปรากฏร่วมกันในแต่ละเรื่องเสมอ

ธีโอดอร์ สเตราด์ และ เอ็ดเวิร์ด กอร์ดอน (Theodore A. Stroud and Edward J. Gordon 1968 : XI-XIII) มีความเห็นว่าคำว่าสุนาฏกรรมในปัจจุบันมีความหมายในขอบเขตที่กว้างขวางมากขึ้น ความหมายตั้งแต่ดั้งเดิมและยังใช้กันอยู่ทั่วไปคือ ละครประเภทหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับชีวิตมนุษย์ในด้านที่ขบขันและสนุกรื่นเริงซึ่งตรงข้ามกับโศกนาฏกรรม แต่ในปัจจุบันสุนาฏกรรมกินความถึงวรรณกรรมทุกรูปแบบคือ ทั้งเรื่องสั้น นวนิยาย ร้อยกรอง บทความ หรือร้อยแก้วอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ในด้านขบขัน ขวนหัว นอกจากนั้นทั้งสองเห็นว่า การพิจารณาว่างานเขียนชิ้นใดจะจัดเป็นวรรณกรรมแนวขบขันนั้นค่อนข้างยาก เพราะถ้าพิจารณาจากแก่นเรื่องและโครงเรื่อง บางเรื่องก็ไม่ได้ต่างจากวรรณกรรมอื่น ๆ มากนัก แต่เขาเห็นว่าสิ่งหนึ่งที่จะใช้พิจารณาได้ว่าเรื่องนั้นเป็นวรรณกรรมขบขันหรือไม่คือหางเสียงหรือน้ำเสียง (tone) ของผู้แต่งเรื่องนั้น

มาร์ลีส แคนซิเกอร์ และ ดับบลิว สเตซี จอห์นสัน (Marlies K. Danziger and W. Stacy Johnson 1961 : 104) ได้อธิบายถึงสุนาฏกรรมชนิดต่าง ๆ และเน้นว่าแต่ละชนิดมีความขบขันในลักษณะเด่นที่แตกต่างกันเช่น romantic comedy ความขบขันอยู่ที่เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการใช้เล่ห์กลหรือการทำกลอุบายเพื่อความรัก ส่วน comedy of manner ความขบขันอยู่ที่ความวิปริตผิดปกติของตัวละคร

จากคำจำกัดความและคำอธิบายทั้งหมดที่ยกมานี้ มีข้อที่น่าสังเกตประการที่จะนำมาใช้ในการพิจารณาวรรณกรรมแนวขบขัน เพื่อให้คำจำกัดความร้อยแก้วแนวขบขันของไทยดังนี้

ประการแรก งานเขียนชิ้นใดจะจัด เป็นวรรณกรรมแนวขบขัน หรือไม่ต้องพิจารณาที่ความรู้สึกตอบสนองของผู้อ่านว่าขบขันหรือไม่ โดยไม่เน้นหลักเกณฑ์อื่นในด้านรูปแบบหรือฉันทลักษณ์

ประการที่สอง คำว่า humor ในความหมายว่าอารมณ์ขันนั้น ในทางวรรณคดี เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งหรือรสหนึ่งในงานเขียนซึ่งอาจจะอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของงานเขียนก็ได้ ดังนั้นวรรณกรรมที่มีอารมณ์ขันปรากฏอยู่ จึงไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นวรรณกรรมแนวขบขันไปทุกเรื่อง เพราะจากคำจำกัดความและคำอธิบายเกี่ยวกับวรรณกรรมขบขันไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้น นวนิยาย หรือบทละคร คำอธิบายเหล่านั้นจะเน้นว่าจุดประสงค์หลักคือก่อให้เกิดความขบขันบันเทิงแก่ผู้อ่าน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า งานเขียนชิ้นใดจะจัด เป็นวรรณกรรมแนวขบขันได้จะต้องมีความขบขัน เป็นสิ่งที่เด่นที่สุดในเรื่อง หรือ เมื่ออ่านจบแล้วอารมณ์ความรู้สึกหลักที่เกิดขึ้นคืออารมณ์ขัน แม้ว่าวรรณกรรมแนวขบขันบางเรื่องจะมีคุณค่าสูงในด้านความคิด แต่ก็จะต้องมีความขบขันควบคู่อยู่ด้วย เป็นลักษณะเด่นที่หักเหกัน

และสุดท้าย ความเด่นของความขบขันอาจจะพิจารณาจากองค์ประกอบของงานนั้น ๆ ได้ ดังที่นักวรรณคดีทั้งหลายอธิบายว่าในงานเขียนแต่ละชิ้นจะมีวิธีการแสดงออกของอารมณ์ขันได้อย่างไรบ้าง จะเห็นว่าไม่ว่าในวรรณคดีไทย วรรณคดีอินเดีย หรือวรรณคดีของโลกตะวันตก จะมีการสร้างอารมณ์ขันที่คล้ายคลึงกัน เช่น สร้างตัวละครที่ขบขันในแง่อุปนิสัยหรืออาชีพกิริยาหรือรูปร่างหน้าตา สร้างเหตุการณ์ เนื้อเรื่อง โครงเรื่องที่ขบขัน ใช้ถ้อยคำภาษาที่ขบขันอาจจะด้วยการเล่นคำ เล่นสำนวน การเปรียบเทียบหรือเสนอแนวคิดที่ขบขัน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็คือองค์ประกอบสำคัญของวรรณกรรมนั่นเอง เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่างานเขียนชิ้นใดจะจัดได้ว่าเป็นวรรณกรรมแนวขบขัน จะต้องมีความขบขันอยู่ในองค์ประกอบสำคัญคือโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และการใช้ภาษา จะอยู่ในองค์ประกอบเพียงองค์ประกอบเดียวก็ได้ หรือจะมีในหลายองค์ประกอบเกี่ยวพันกันก็ได้ และความขบขันในองค์ประกอบสำคัญนี้ควรจะมีในลักษณะที่สืบเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ความขบขันที่สืบเนื่องในองค์ประกอบสำคัญนี้จะแสดงให้เห็นถึงน้ำเสียง และบรรยากาศที่ขบขันอย่างครั้นเคร่ง เบิกบาน หรือขบขันอย่างล้อเลียน หรือขบขันอย่างเยาะเย้ยได้

จากข้อสังเกตเหล่านี้อาจให้คำจำกัดความของร้อยแก้วแนวขบขันได้ว่าเป็น วรรณกรรมประเภทร้อยแก้วที่มุ่งให้เกิดความขบขันบันเทิงแก่ผู้อ่าน เป็นจุดประสงค์สำคัญและความขบขันซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่สุดของเรื่องนั้นปรากฏในองค์ประกอบสำคัญของงาน (โครงเรื่องและเนื้อเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และกลวิธีการใช้ภาษา) อย่างน้อยองค์ประกอบใด

องค์ประกอบหนึ่ง และความซับซ้อนในองค์ประกอบสำคัญนั้นต้องมีลักษณะที่สืบเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ
 - เรื่อง

ในการคัดเลือกร้อยแก้วในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ว่าเรื่องใดสามารถจัดเป็นเรื่องแนวขบขันได้นั้น นอกจากพิจารณาจากความรู้สึกตอบสนองของผู้วิจัยเองที่เกิดขึ้นหลังจากการอ่านเรื่องนั้น ๆ แล้ว คำนิยามเกี่ยวกับอารมณ์ขันที่สรุปไว้ข้างต้นก็จะเป็นหลักสำคัญที่จะใช้พิจารณาตัดสินว่าเรื่องนั้นขบขันหรือไม่ ขบขันเพราะเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานปกติในแง่ใด ทั้งสองประเด็นนี้เป็นหลักในการจำแนกขั้นต้น คือจำแนกเรื่องที่มีอารมณ์ขันปรากฏอยู่ออกจากเรื่องอื่น ๆ ในขั้นต่อมาผู้วิจัยได้ยึดเอาค่าจำกัดความของร้อยแก้วแนวขบขันซึ่งนิยามขึ้นโดยอาศัยหลักทางวรรณคดี เป็นเกณฑ์ในการจำแนกเรื่องที่มีอารมณ์ขัน เป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบสำคัญ ออกจากเรื่องที่มีอารมณ์ขันปรากฏอยู่แต่เป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น

1.2 รูปแบบของร้อยแก้วแนวขบขัน ร้อยแก้วแนวขบขันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 มีรูปแบบดังนี้

1.2.1 เรื่องสั้น เรื่องสั้นคือเรื่องบันเทิงคดีหรือเรื่องอ่านเล่นสั้น ๆ มีองค์ประกอบที่สำคัญคือแนวคิด โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา และฉาก เรื่องสั้นมักมีตัวละครน้อย และมีเหตุการณ์สำคัญเพียงเหตุการณ์เดียว มีความยาวประมาณ 1,000-10,000 คำ (กระแสมาลยาภรณ์ 2512 : 47) ร้อยแก้วแนวขบขันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ปรากฏในรูปของเรื่องสั้นมากที่สุดและเป็นรูปแบบแรกที่เกิดขึ้น นิตยสารศรีวิภาวาท (พ.ศ. 2417-2418) ได้ลงตีพิมพ์เรื่องอ่านเล่นที่เป็นร้อยแก้วเรียกว่านิทานหลายเรื่อง ซึ่งสุพรรณิ วราพร เห็นว่าเป็นนิทานรุ่นแรกที่มีเนื้อเรื่องและท่านองแต่งเป็นไทยแท้ (2519 : 42) นิทานเหล่านี้มีทั้งที่มุ่งให้คติธรรมและที่เป็นนิทานขบขันมุ่งให้ความบันเทิง เรื่องอ่านเล่นที่เรียกว่า "นิทาน" ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะจัดเป็นร้อยแก้วแนวขบขันเรื่องแรกได้แก่ เรื่องสมภพ ซึ่งเป็นเรื่องหนึ่งในหัวเรื่องว่าด้วยนิทานเป็นการเล่นสนุก ลงพิมพ์ในศรีวิภาวาท เล่มที่ 1 ฉบับวันอังคาร เดือน 8 ขึ้น 8 ค่ำ จ.ศ. 1236 (พ.ศ. 2417) หน้า 34-35 ทั้งนี้เพราะเรื่องสมภพแม้จะมีกลวิธีการเล่าเรื่องเป็นแบบนิทานคือไม่แยกบทพูดออกจากบทบรรยาย แต่ก็มีลักษณะขององค์ประกอบแบบเรื่องสั้นอยู่หลายประการ กล่าวคือมีการสร้างตัวละคร บทสนทนาและฉากที่สมจริง เนื้อเรื่องก็แสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น ชีวิตของพระหังเมื่ออยู่ในวัด และเมื่อไปประกอบกิจให้กับมรวาวาส การแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครอื่นเป็นแก่นของเรื่องที่มีมุ่งจะล้อเลียน

ก็มีได้บอกโดยตรงอย่างเช่นนิทาน แต่ผู้อ่านจะรู้ได้จากการกระทำของตัวละครนั้น ลักษณะเหล่านี้ แม้ยังไม่อาจจัดได้ว่าเป็นเรื่องสั้นที่สมบูรณ์ แต่ก็น่าจะจัดประเภทได้ว่าเป็นเรื่องสั้นกึ่งนิทาน เรื่องที่มีลักษณะการแต่งแบบเดียวกับเรื่องสมภานนี้มีหลายเรื่องในครุโฆวาท เช่น เรื่อง นิทานปัทมบัณฑิต เรื่องความฝัน เรื่องนายรอนนายรินสนทนากัน เป็นต้น เรื่องสั้นกึ่งนิทานแนวขบขันในยุคแรกนี้มีเพียง 2-3 เรื่อง ความยาวประมาณ 1 หน้า* รูปแบบการเขียนยังไม่มี การแบ่งย่อหน้า เขียนเป็นข้อความเดียวติดต่อกันทั้งเรื่อง มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนตามแบบการเขียนภาษาอังกฤษ เช่น ใช้เครื่องหมายมหัพภาคเมื่อจบประโยค ใช้เครื่องหมายจุลภาคแบ่งข้อความ ส่วนบทสนทนานั้นยังไม่แยกจากบทบรรยาย

10 ปีต่อมาเมื่อนิยายสาราวชิรญาวิเศษพิมพ์ออกเผยแพร่ เรื่องอ่านเล่นที่ตีพิมพ์นั้นมีลักษณะของเรื่องสั้นตามแบบวรรณกรรมตะวันตกอย่างครบถ้วน ทั้งยังมีจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เรื่องสั้นแนวขบขันที่มีลักษณะตามแบบแผนเรื่องสั้นตะวันตกก็เกิดขึ้น และมีจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ จากเรื่องสั้นประมาณ 140 เรื่องที่ตีพิมพ์ในนิยายสาราวชิรญาวิเศษและวารญา ระหว่าง พ.ศ. 2429-2441 มีเรื่องสั้นที่จัดได้ว่าเป็นเรื่องสั้นแนวขบขันกว่า 40 เรื่อง นอกจากนั้นยังมีเรื่องสั้นที่มีอารมณ์ขันปรากฏอยู่ในองค์ประกอบบางส่วนอีกมากมาย เรื่องสั้นแนวขบขันเหล่านี้มีทั้งที่เป็นเรื่องสั้นทั่วไป และ "เรื่องปลาด" เรื่องปลาดคือเรื่องสั้นที่มีชื่อเรื่องเป็นสำนวนไทยหรือคำพังเพยและมีเนื้อเรื่องเป็นการอธิบายสำนวนหรือคำพังเพยนั้น ๆ เช่น เรื่อง ผักชีโรยหน้า ตาบอดสอดตาเห็น เป็นต้น เรื่องสั้นเหล่านี้มีความยาวประมาณ 2-6 หน้า ลักษณะการเขียนเริ่มมีการแบ่งย่อหน้าบ้าง เรื่องส่วนใหญ่ยังไม่แยกบทสนทนาออกจากบทบรรยาย แต่มีการใช้เครื่องหมายอัญประกาศกำกับให้รู้ว่าเป็นบทสนทนา เรื่องสั้นแนวขบขันในวารญาวิเศษยุคแรก ๆ นิยมเล่าเรื่องโดยใช้ผู้เล่าบุรุษที่หนึ่ง และมีลักษณะเป็นการสนทนากับผู้อ่าน

ในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 ตั้งแต่ พ.ศ. 2443 เป็นต้นมา มีนิยายสารเกิดขึ้นอีกหลายฉบับ เรื่องสั้นไทยก็ทวีจำนวนมากขึ้น และกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเรื่องสั้นแนวขบขันขนาดของเรื่องเริ่มมีความยาวมากขึ้น ตั้งแต่ 2 หน้าไปจนถึง 15 หน้า แต่ส่วนใหญ่จะยาวประมาณ 3-8 หน้า ลักษณะการเขียนมีการแบ่งเนื้อความออกเป็นหลายย่อหน้า บทสนทนาแยกออกจากบทบรรยายอย่างชัดเจน เรื่องกระชับและมีกลวิธีการแต่งที่ซับซ้อนแบบเนียนมากยิ่งขึ้น ดังที่ สุภารัตน์ เสรีวัฒน์ (2520 : 215) เห็นว่าเรื่องสั้นไทยดีและสมบูรณ์ขึ้นเมื่อมีเรื่องสั้นชื่อ คุ้ยยาเท้า (แต่ง

*1 หน้า หมายถึง 1 หน้ากระดาษขนาด 8 หน้ายก และผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์นี้เป็นหลักในการนับจำนวนหน้าของร้อยแก้วแนวขบขันทั้งหมดที่ใช้เป็นข้อมูลในวิทยานิพนธ์นี้

เมื่อ ร.ศ. 120 หรือ พ.ศ. 2445) และเรื่องท่าตามฝัน (แต่งเมื่อ ร.ศ. 126 หรือ พ.ศ. 2451) ปรากฏในวงวรรณกรรมไทย นับแต่นั้นมาเรื่องสั้นไทยก็มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น และมีพัฒนาการต่อมาเป็นลำดับ เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้จัดเป็นเรื่องสั้นแนวขบขันด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 เรื่องสั้นแนวขบขันได้รับความนิยมมาก เห็นได้จากกรณีที่นิตยสารบันเทิงคดีส่วนใหญ่อุทิศพิมพ์ เรื่องสั้นแนวขบขันเป็นประจำ ในด้านรูปแบบการเขียนก็มีการใช้รูปแบบใหม่ ๆ เช่น รูปแบบของจดหมาย หรือเรื่องสั้นที่มุ่งเขียนล้อเลียนพงศาวดารจีนก็เขียนในรูปแบบของพงศาวดาร เรื่องสั้นแนวขบขันในสมัยหลังนี้ส่วนใหญ่จะมีขนาดยาวขึ้น ประมาณ 8-15 หน้า บางเรื่องอาจจัดได้ว่าเป็นเรื่องสั้นขนาดยาวมีความยาวประมาณ 16-20 หน้า อย่างไรก็ตามเรื่องที่เป็นเรื่องสั้น ๆ ยาว 1-3 หน้าก็ยังนิยมแต่งกันมาก

เรื่องสั้นจัดเป็นรูปแบบของร้อยแก้วแนวขบขันที่มีมากที่สุดและนิยมแต่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จากจุดเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปลายรัชกาลที่ 7 และในด้านรูปแบบก็ได้มีการพัฒนามาจนมีลักษณะที่สมบูรณ์เหมือนเรื่องสั้นในปัจจุบัน

1.2.2 นวนิยาย นวนิยายคือเรื่องอ่านเล่นขนาดยาว มีหลักการเขียนคล้ายเรื่องสั้น แต่มีเหตุการณ์หลายอย่างเกี่ยวพันกัน ตัวละครจะมีก็ตัวก็ได้ มีความยาวตั้งแต่ 40,000 คำขึ้นไป ส่วนนวนิยายขนาดสั้นหรือนวนิยาย (novelette) มีลักษณะเหมือนนวนิยายทุกประการเพียงแต่มีขนาดสั้นกว่า คือบรรจุค่าประมาณ 10,000-40,000 คำ (เปลื้อง ณ นคร 2514 : 101) ร้อยแก้วแนวขบขันในรูปแบบนวนิยายนี้มีจำนวนน้อยที่สุดและเกิดขึ้นหลังสุด นวนิยายแนวขบขันเรื่องแรกได้แก่เรื่องจดหมายจางวางหว้า พระนิพนธ์ของ น.ม.ส. (นามปากกาของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) ลงตีพิมพ์ในนิตยสารวิปโยธาช่วง ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2448) จดหมายจางวางหว้าจัดเป็นนวนิยายขนาดสั้นเขียนในรูปแบบจดหมาย ไม่ได้ลงพิมพ์ติดต่อกันทุกฉบับ มีเว้นบ้าง จดหมายจางวางหว้ามีอิทธิพลต่อนักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันในสมัยต่อมาอย่างมากทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา ดังจะเห็นจากเรื่องจดหมายเจ้ากรมเป่าในนิตยสารศรีกรุง พ.ศ. 2470 จดหมายพระนมหรีมในนิตยสารไทยเขมม พ.ศ. 2467 และจดหมายเจ้าแก้วในนิตยสารสุภาพบุรุษ พ.ศ. 2472 ทั้งสามเรื่องเขียนในรูปแบบของจดหมายและเนื้อความของสองเรื่องแรกเขียนเป็นเชิงผู้ใหญ่อสอนลูกหลานตามแบบจดหมายจางวางหว้า ส่วนเรื่องหลังเนื้อความเป็นเชิงล้อเลียนคือกลับให้ เป็นลูกสอนพ่อ

ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการแต่งร้อยแก้วแนวขบขันกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอาจจัดได้ว่าเป็นนวนิยาย แต่ก็ไม่ใช่นวนิยายเต็มรูปแบบ กล่าวคือนักประพันธ์จะแต่งเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งซึ่งใช้ตัวละครชุดเดียวกันทุกเรื่อง เรื่องเหล่านี้ส่วนใหญ่มีเนื้อความจบในคอนไม่ติดต่อกัน และลง

ตีพิมพ์ในนิตยสารหลายฉบับโดยไม่ซ้ำซ้อน เนื่องจากเรื่องเหล่านี้ยังไม่ใช้นวนิยายเต็มรูป ผู้วิจัยจึงใคร่จะเรียกเรื่องชนิดนี้ว่าเรื่องชุด ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทเรื่องชุดที่แต่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้แก่เรื่องชุดคุณถึก สีขาว ของ แสงทอง และเรื่องชุดทหารพระเจ้าเหี้ยนเต้ของสมุห์หอม

ในสมัยรัชกาลที่ 7 ก็ยังมีความนิยมในการแต่งเรื่องชุดอยู่ เช่นเรื่องชุดหอมแจ่มนักสืบของดินสอด่ เรื่องชุดนายซัง เขี้ยวไพบูลย์ของสมุห์หอม เรื่องชุดเหล่านี้ยาวประมาณ 6-10 ตอน แต่ละตอนมีขนาดเท่าเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง คือยาวประมาณ 5-15 หน้า นอกจากนั้นยังมีนวนิยายขนาดสั้นซึ่งลงพิมพ์ติดต่อกันทุกฉบับ เกิดขึ้นคือเรื่องอายุผู้หญิงของเรื่องศิลป์ลงพิมพ์ในนิตยสารเริงรมย์ติดต่อกัน 8 ตอน

จะเห็นได้ว่านวนิยายแนวขบขันมีจำนวนน้อยมากทั้งยังมีขนาดค่อนข้างสั้น ยาวประมาณ 40 หน้าและส่วนใหญ่เป็นเรื่องชุดไม่ติดต่อกัน นวนิยายที่เขียนติดต่อกันหลายตอน เพิ่งมีในรัชกาลที่ 7 ในขณะที่นวนิยายในแนวอื่น ๆ เช่นอาชญาวิทยา นิยายรัก ซึ่งลงตีพิมพ์ติดต่อกันในนิตยสารนั้น เริ่มมีตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5* นวนิยายขบขันซึ่งเขียนต่อเนื่องกันโดยตลอดนี้ ผู้วิจัยสืบค้นได้เพียงเรื่องเดียว การที่นวนิยายแนวขบขันมีจำนวนน้อย มีขนาดค่อนข้างสั้นและส่วนใหญ่เป็นเรื่องชุดนั้น น่าจะมีเหตุผลดังที่ ม.ล. ต้อย ชุมสาย (2524 : 147) กล่าวไว้คืออารมณ์ขบขัน (อารมณ์สำรวล) เป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นชั่วครู่สั้น ๆ คุ่วเดียวและเกิดเป็นห้วง ๆ ห้วงละไม่นานนัก บทประพันธ์ที่ทำให้เกิดอารมณ์ขบขันจึงมักไม่ยาว นวนิยายเชิงขบขันจึงหายากมาก

1.2.3 บทความ คืองานเขียนประเภทร้อยแก้วซึ่งเขียนขึ้นเพื่อเสนอความรู้ ความคิด และความเพลิดเพลินในการอ่าน อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน บทความมีหลายประเภท เช่น บทความบรรยาย บทความแสดงความคิดเห็น บทความวิเคราะห์ บทความเชิงวิจารณ์ และบทความสารคดี เป็นต้น (กาญจนา นาคสกุลและคณะ 2524 : 305-307) บทความแนวขบขันเกิดขึ้นหลังจากเรื่องสั้นไม่นานนัก คือเมื่อนิตยสารวชิรญาณวิเศษตีพิมพ์ได้เป็นปีที่ 6 ร.ศ. 109 (พ.ศ. 2443) คณะกรรมการสัมปาทิกสภาได้เปลี่ยนรูปแบบของข้อเขียนที่จะให้สมาชิกของหนังสือส่งมาร่วมสนุกจากรูปแบบเดิมที่เป็นโคลงทนาย** และต่อมา เป็นปัญหา

* ดูรายละเอียดเรื่องนวนิยายของไทยได้ใน สุพรรณิ วราทร:2519.

** โคลงทนาย เป็นคอลัมน์เปิดให้ผู้อ่านร่วมสนุกกับคณะผู้จัดทำหนังสือ โดยการแต่งข้อความ เป็นโคลง 4 สุภาพให้ผู้อ่านทายว่าสิ่งนั้นคืออะไร เหมือนกับการเล่นทายปัญหาอะไรเอ่ย ผู้อ่านที่ตีปริศนาออกรู้คำตอบก็แต่งเป็นโคลงตอบกลับไป โคลงทนายมีในวชิรญาณวิเศษตั้งแต่ช่วงแรกจนถึงปีที่ 4 (พ.ศ. 2428-2431)

ขัดข้อง* มาเป็น "ปัญหาพยากรณ์" คือกรรมสัมปาทิกสภาจะเป็นผู้กำหนดหัวเรื่องให้ผู้อ่านเขียน
อภิปรายแสดงความคิดเห็น เช่น "ตัวอักษร ก-ข ตัวไหนสวยที่สุด" "คนขอทานมาขอควราให้หรือ
ไม่ควรให้" "จะซื้อของในร้านที่เขาปิดหนังสือบอกราคาตามตรงดีหรือต่อราคาได้ตามชอบใจดี"
เป็นต้น โดยให้เขียนในลักษณะที่เป็น "เรื่องวินิจฉัยเจือสนุก" (วชิรญาณวิเศษ 2443 : 98)
ปัญหาพยากรณ์นี้บางส่วนเป็นบทความแสดงความคิดเห็นที่จริงจัง มีการให้เหตุผลที่ชัดเจน
กระจ่างแจ้ง แต่ก็มีหลายส่วนที่จัดได้ว่าเป็นบทความแสดงความคิดเห็นแนวขบขัน บางส่วน
เป็นการเสนอความคิดที่แปลก ๆ ขบขันและพลิกความคาคหมายของผู้อ่าน บางส่วนใช้ภาษาที่
ขบขัน และบางส่วนสร้างเป็นเรื่องมีตัวละครและบทสนทนาที่ขบขัน ปัญหาพยากรณ์ส่วนใหญ่ยาว
ประมาณ 1 หน้า

บทความแนวขบขันเฟื่องฟูมากในช่วง 10 ปีสุดท้ายของสมัยรัชกาลที่ 5
เริ่มต้นที่นิตยสารลักวิททยา ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) ลงพิมพ์บทความแนวขบขันหลายประเภท
คือบทความแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนแสดงความคิดเห็นในเรื่องแปลกพิสดารที่
ผู้อ่านคิดไม่ถึงทั้งยังมีการให้เหตุผลและการใช้ภาษาที่ขบขัน เช่นบทความเรื่องสรรพเครื่อง
ราคาฉิว ของแม่วัน บทความเชิงเล่าเรื่องประสบการณ์ที่น่าสนใจทั้งยังแทรกข้อวิเคราะห์วิจารณ์
ซึ่งเขียนด้วยสำนวนภาษาที่ขบขันและมีแง่คิดคมขำ เช่นเรื่องไปตุลละครโรงคิกค้าบรพ ของ
น.ม.ส. บทความเหล่านี้ยาวประมาณ 7-8 หน้า นอกจากนั้นยังมีคอลัมน์ "คลับลักวิททยา" ซึ่งมี
ลักษณะคล้าย ๆ กับปัญหาพยากรณ์ในวชิรญาณวิเศษ น.ม.ส. (2477 : 23) ได้ทรงอธิบายเกี่ยว
กับคลับลักวิททยาไว้ว่า "...คลับลักวิททยาในหนังสือนั้นตั้งปัญหาสำหรับให้ตอบ แต่ผู้ตอบต้องเป็น
คณะลักวิททยาหรือผู้ลงชื่อรับ ปัญหาที่ถาม เป็นปัญหานิตที่จะตอบว่าอะไรก็ได้ แต่คำตอบจะต้อง
ไขว้ ๆ เหว ๆ ข้น ๆ จึงจะถือกันว่าดี..." ตัวอย่างหัวข้อของคลับลักวิททยาเช่น "หญิงงามกับ
นักปราชญ์ใครจะทำให้มนุษย์หัวเสียมากกว่ากัน" "การถือกลางต่าง ๆ ดีหรือไม่ดี" เป็นต้น
คอลัมน์ลักวิททยาในแต่ละฉบับยาวประมาณ 5-7 หน้า ประกอบด้วยบทความสั้น ๆ ตอบหัวข้อปัญหา

* ปัญหาขัดข้องคือคอลัมน์ที่ให้ผู้อ่านร่วมสนุกอีกแบบหนึ่ง โดยผู้จัดทำได้ผูกปัญหาขึ้นเป็น
เรื่องเหตุการณ์คับขันและให้ผู้อ่านเขียนวิธีแก้ความขัดข้องในปัญหานั้น อันที่จริงปัญหาขัดข้องก็จัดว่า
เป็นร้อยแก้วแนวขบขันได้ เพราะปัญหาที่ผูกนั้นก็ เป็นเรื่องขบขัน ความขบขันอยู่ที่เหตุการณ์บังเอิญที่
ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้และการแก้ปัญหาที่มัก เป็นไปในทางขบขัน แต่ผู้วิจัยจะไม่นำมาศึกษาเพราะมี
ขนาดค่อนข้างสั้นและมีรูปแบบที่ไม่อาจจัดให้อยู่ในประเภทใดได้แน่นอนและมีลักษณะ เป็นเพียงโครง
เรื่องไม่เข้า เรื่องที่มีองค์ประกอบสมบูรณ์

ประมาณ 5-6 ชั้น แต่ละชั้นยาวประมาณ 1/2-1 หน้า ข้อเขียนอีกประเภทหนึ่งซึ่งอาจจัดได้ว่าเป็นบทความแนวขบขันได้แก่หมายเหตุ เบ็ดเตล็ด หรือบทบรรณาธิการของนิตยสารลัทธิวิทยา หมายเหตุ เบ็ดเตล็ดของนิตยสารนี้ต่างจากนิตยสารอื่นตรงที่เขียนพูดคุยกับผู้อ่านด้วยสำนวนโวหารที่คมขำ ยาวประมาณ 2-3 หน้า

หลังจากยุคลัทธิวิทยา บทความแนวขบขันที่นิยมกันมากคือบทความล้อเลียนและเสียดสี ลงตีพิมพ์ในนิตยสารตลกวิทยา ทวีปัญญา และชวนหัว ส่วนใหญ่เป็นบทความสั้น ๆ ประมาณ 1/2-1 หน้า เขียนในเชิงบทความให้ความรู้แต่เนื้อความเป็นการเสียดสี เช่น ศัพท์แปลงโบราณโบราณ เรื่องสำคัญในหนังสือพิมพ์ นอกจากนั้นนิตยสารชวนหัวได้ลงพิมพ์บทความขนาดยาวเป็นครั้งแรก คือบทความเรื่อง โศคธรรมจริยา ยาว 7 ตอน ประมาณ 16 หน้า

ในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 บทความแนวขบขันมีน้อยมาก ช่วงรัชกาลที่ 6 มีบทความเชิงล้อเลียนและเสียดสีขนาดสั้น ๆ ลงพิมพ์ในนิตยสารดุสิตสมิตเพียงฉบับเดียว ในสมัยรัชกาลที่ 7 มีบทความแสดงความคิดเห็นเชิงขบขันอยู่บ้างไม่มากนักลงพิมพ์ในนิตยสารสุภาพบุรุษ นิตยสารเสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์ ยาวประมาณ 2-3 หน้า

จากการศึกษาร้อยแก้วแนวขบขันรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่า เรื่องสั้น เป็นร้อยแก้วแนวขบขันที่มีมากที่สุดและเด่นที่สุด พัฒนาการในด้านรูปแบบการเขียนค่อนข้างชัดเจน นวนิยายเป็นรูปแบบที่มีน้อยที่สุด ส่วนใหญ่เป็นเรื่องชุด ที่เขียนติดต่อกันตลอด ก็เป็นนวนิยายขนาดสั้น พัฒนาการในด้านรูปแบบการเขียนนวนิยายมองเห็นไม่ชัดเจนนัก อาจจะ เป็นเพราะอยู่ในช่วงที่ เรื่องสั้นมีการพัฒนารูปแบบการเขียนมามากพอสมควรแล้ว นักประพันธ์ นวนิยายจึงเขียนตามรูปแบบของเรื่องสั้น ส่วนบทความนั้นก็มิได้มากนัก แม้จะเฟื่องฟูมากในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่หลังจากนั้นก็มิได้เป็นที่นิยมมากนัก ส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างสั้น

2. ประเภทของร้อยแก้วแนวขบขันในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7

2.1 ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุ่งความหรรษา คือร้อยแก้วแนวขบขันซึ่งแต่งขึ้นเพื่อให้ความหรรษาหรือความบันเทิงรื่นเริงใจแก่ผู้อ่านโดยมิได้มีเป้าหมายที่จะล้อเลียนหรือเสียดสีสิ่งใดหรือบุคคลใด หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือความขบขันนั้นมิได้เกิดมาจากการล้อเลียนหรือเสียดสีสิ่งใดหรือผู้ใด ความขบขันของเรื่องประเภทนี้เกิดจากการสร้างองค์ประกอบสำคัญของเรื่องให้หน้าขบขันโดยตรง ร้อยแก้วแนวขบขันสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 จำนวนมากนิยมสร้างโครงเรื่องขบขันโดยการสร้างเรื่องให้จบแบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน จุดที่เรื่องเปลี่ยนทิศทางไปคือจุดที่ก่อให้เกิดความขบขัน เช่น เรื่อง ทำไมเด็กจึงหกล้มบ่อย ๆ ของศรีสุวรรณ ผู้ประพันธ์สร้าง

เนื้อเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจว่าเด็กหกล้มบ่อย ๆ เพราะไม่สบาย แต่ในตอนท้ายกลับเปิดเผยความจริงว่าเด็กหกล้มบ่อย ๆ เพราะแม่จับขาด 2 ข้างใส่ลงในขากางเกงข้างเดียว โครงเรื่อง ขบขันแบบอื่น ๆ ที่นิยมแต่งคือโครงเรื่องของการทำกลอุบาย ความบังเอิญ และความเข้าใจผิด เช่น เรื่อง เรื่องของคนหัวเสีย ของ แสงบุหลัน เป็นเรื่องของเจ้าของโรงสีแห่งหนึ่ง เห็นเด็กมานั่งดูคนงานแบกข้าวสาร เข้าใจผิดว่าเป็นคนงานของตน จึงโมโหว่าขี้เกียจและไล่เด็กคนนั้นออกไปโดยให้เงินเดือน 3 เดือน เด็กคนนั้นจึงได้เงินไปฟรี ๆ เรื่องขบขันจำนวนมากไม่น้อยมีเนื้อเรื่องที่ทำให้ความขบขันบันเทิงแก่ผู้อ่านมากกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ โดยความขบขันมักเกิดจากเหตุการณ์ที่มีลักษณะเกินจริง เช่น เรื่อง ประกวดใจ ของ น.ม.ส. หรือเกิดจากการสร้างเหตุการณ์ที่โกลาหลอลเวง มีความวุ่นวายต่าง ๆ ที่ยากจะจัดการได้ซึ่งส่วนใหญ่เนื่องมาจากเด็ก เช่น เรื่อง น้ำสาวของพ่อสอาด ของหลวงจรูญอักษรศักดิ์ เรื่องบางเรื่องไม่มีโครงเรื่องใหญ่ที่สำคัญ แต่ความขบขันเกิดจากพฤติกรรมของตัวละครซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะนิสัยที่ชวนขันต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมของคนที่เมา เป็นต้น

นอกจากนั้นร้อยแก้วแนวขบขันบางเรื่องมีโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง และตัวละครที่ไม่ชวนขันมากนัก แต่เน้นความขบขันที่ลักษณะการใช้ภาษา จดหมายจางวางพรา ของ น.ม.ส. เป็นนวนิยายขบขันซึ่งเขียนด้วยสำนวนภาษาที่คมขำและการใช้โวหารเปรียบ เทียบที่แปลกพิสดาร จนกล่าวได้ว่าการใช้ภาษาขบขันนี้เป็นจุดเด่นที่สุดของเรื่อง นักเขียนบทความแนวขบขันบางท่านก็นิยมสร้างความขบขันจากการใช้ภาษาและการเสนอความคิดเห็นที่แปลกแหวกแนว อย่างไรก็ตาม ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุ่งความรื่นรมย์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ส่วนใหญ่จะกระตุ้นเสียงหัวเราะจากการสร้างอารมณ์ขันในองค์ประกอบสำคัญทุก ๆ องค์ประกอบสอดคล้องกัน ตัวอย่างที่ดีที่สุดได้แก่เรื่องชุด คุณถึก ลิขาท ของแสงทอง เรื่องชุดนี้จะมีโครงเรื่องที่ขบขันแตกต่างกันออกไปในแต่ละตอน เช่น เรื่องของความบังเอิญบ้าง หรือการเข้าใจผิดบ้าง ซึ่งจะส่งผลให้เกิด เนื้อ เรื่องหรือ เหตุการณ์ที่โกลาหลอลเวงต่าง ๆ นอกจากนั้นตัวละครแต่ละตัวยังมีลักษณะนิสัยชวนขันที่เด่นแตกต่างกันออกไป ซึ่งจะปรากฏในแต่ละตอนอย่างกลมกลืนกับโครงเรื่อง และเนื้อเรื่อง ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ประพันธ์ยังเขียนบรรยายเรื่องด้วยท่วงทำนองและน้ำเสียงที่ไม่เคร่งเครียดจริงจัง ใช้ภาษาที่เหมาะสมกับฐานะและเชื้อชาติของตัวละคร ทั้งยังใช้สำนวนโวหารที่คมขำก่อให้เกิดความขบขันได้อย่างมาก

ถึงแม้ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุ่งความรื่นรมย์จะมีจุดประสงค์หลักที่จะให้ผู้อ่านหัวเราะด้วยความบันเทิงใจ แต่ก็ได้ให้ความหมายว่าผู้อ่านจะได้รับแต่เพียงความรื่นรมย์ประการเดียวเท่านั้น ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทนี้มีอยู่จำนวนมาก ได้เสนอแง่คิดอันลึกซึ้งผ่าน

ความขบขันได้อย่างกลมกลืน แง่คิดที่เสนอผ่านอารมณ์ขันมีทั้งแง่คิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ พฤติกรรมในสังคม และปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ร้อยแก้วแนวขบขันบางเรื่อง เสนอแง่คิดเหล่านี้ เป็นแก่น เรื่องและสร้างความขบขันที่องค์ประกอบสำคัญอื่น ๆ บางเรื่อง เสนอแง่คิดผ่านลักษณะและ พฤติกรรมของตัวละครซึ่งมีความสำคัญต่อโครงเรื่อง การเสนอแง่คิดผ่านความขบขันทำให้ร้อยแก้ว แนวขบขันประเภทมุ่งความทรงจำจำนวนมากมีคุณค่าทั้งในด้านการให้ความบันเทิงใจและให้ข้อคิดที่ ลึกซึ้งแก่ผู้อ่าน ตัวอย่างของเรื่องประเภทนี้ได้แก่เรื่องปลาดุกในนิตยสารวชิรญาณวิเศษ เช่น คาบอดคสอดตาเห็น จับดาถลาแดง เป็นต้น

ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุ่งความทรงจำในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 เป็นร้อยแก้วแนวขบขันประเภทที่มีจำนวนมากที่สุดและนิยมแต่งกันมากในทุกสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปลายรัชกาลที่ 6 และตลอดสมัยรัชกาลที่ 7 อาจกล่าวได้ว่าร้อยแก้วแนวขบขันในช่วงนี้ ส่วนใหญ่เป็น เรื่องที่มุ่งให้ความทรงจำ นักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทนี้ที่สำคัญ (เรียง ลำดับตามยุคสมัย) ได้แก่ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ น.ม.ส. เขียวหวาน ศรีสุวรรณ กุมาริใหม่ แสงทอง เรื่องศิลป์ แสงบุหลัน ชิวเมอริสต์ และ อ.ร.ค.

2.2 ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุกล้อเลียน คือร้อยแก้วแนวขบขันที่แต่งขึ้น เพื่อ ล้อเลียนสิ่งต่าง ๆ อาจจะเป็นบุคคล เหตุการณ์ ความนิยม ความเชื่อหรือวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ เรื่องประเภทนี้จะต้องมีสิ่งที่เป็น เป้าของการล้ออยู่ก่อนสำหรับ เอาอย่างหรือ เลียนแบบ เพื่อยั่ว เย้า เล่น เรื่องประเภทล้อเลียนนี้บางเรื่องอาจจะเป็นการล้อเลียนเพื่อความสนุกสนานโดยมิได้มี จุดมุ่งหมายอื่น แต่บางเรื่องนั้น เราอาจมองได้ว่าเป็นการแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์ รูปแบบหนึ่งถึงแม้จะไม่ได้มีการ เขียนออกมาโดยตรงก็ตาม ความขบขันของเรื่องประเภทนี้ส่วนใหญ่ เกิดจากการทำให้สิ่งที่เลียนแบบมานั้นน่าหัวเราะ โดยกลวิธีที่เด่นที่สุดคือสร้างให้เกินจริง อาจจะเป็นในด้านลักษณะและพฤติกรรมของตัวละคร หรือ เนื้อเรื่องทั้งหมด กลวิธีที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการสร้างความไม่ เข้ากัน ดังเช่นถ้าในตัวละครก็คือความไม่ เข้ากันระหว่างสถานภาพที่สูงส่ง และพฤติกรรมที่เหลวไหลไร้สาระหรือการใช้ภาษาที่คำด้อยบรรยาย เรื่องที่สูงส่ง เป็นต้น

ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุกล้อเลียนที่นิยมแต่งกันมากและมองเห็นการล้อเลียน ได้เด่นชัดที่สุดคือ เรื่องขบขันที่มุกล้อเลียนวรรณกรรม เรื่องอื่นหรือประเภทอื่น เรื่องล้อเลียน วรรณกรรมนี้มีลักษณะที่ตรงกับวรรณกรรมตะวันตกประเภทที่เรียกว่า เบอ เลซค์ (burlesque) และพาโรดี (parody) เบอ เลซค์และพาโรดี เป็นเรื่องล้อวรรณกรรมทั้งคู่ แต่ เบอ เลซค์ เป็น เรื่องที่ล้อเลียนรูปแบบหรือ เนื้อหาของวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่งหรือทั้งสองอย่างรวมกัน ส่วน พาโรดี เป็น เรื่องล้อเลียนวรรณกรรมเฉพาะ เรื่องใด เรื่องหนึ่ง และวรรณกรรมนั้นมักมี เนื้อหาและ

วิธีเขียนที่เคร่งขรึมจริงจัง หรือ เป็นการนำเอาท่วงทำนองเขียนอันมีลักษณะพิเศษของนักประพันธ์ คนใดคนหนึ่งมาล้อเลียน (อับบรมส์ 2529 : 32-33) นอกจากนั้นการล้อเลียนอาจเนื่องมาจาก เรื่องประเภทนั้นนิยมแต่งกันแพร่หลายมากเกินไป (เทือก กุสุมา ๗ อยุธยา 2516 : 30) เรื่อง ล้อเลียนวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 มีทั้ง 2 ประเภท แบบที่เป็นเบอ เลขค์ได้แก่ เรื่องล้อเลียนนิยายอิงพงศาวดารจีน เช่น วิากเพี้ย เค้าเป ทหารพระเจ้าเหี้ยนเต้ ของสมุห์หอม เรื่องล้อเลียนเรื่องสืบสวนสอบสวน เช่นเรื่องชุดหมอบแจ่มนักสืบ ของคินสอ นายต๋ยนักสืบ ของ น.ม.ส. เรื่องล้อเลียนนิยายอิงประวัติศาสตร์ เช่น ดาบพระเจ้าหงสา ของ อ.ก. รุ่งแสง เรื่อง ล้อเลียนเหล่านี้มีลักษณะเป็นการวิจารณ์ทางอ้อมถึงการที่นักประพันธ์ในยุคนั้นนิยมแต่งเรื่องเหล่านี้ มากเกินไป จนเกิด "เผื่อ" เรื่องเหล่านี้จะล้อเลียนโดยการคงรูปแบบ ส่วนวนภาษา และขนบ เดิมของเรื่องแต่ละประเภทไว้ แต่จะเปลี่ยนเนื้อหาและพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครให้มีลักษณะ ที่น่าขบขันเกิดความไม่เข้ากันกับองค์ประกอบอื่น ๆ

การล้อเลียนมิใช่จะมีแต่การล้อประเภทของวรรณกรรมเท่านั้น ยังมีการล้อเลียน นิยายสารทั้งฉบับโดยเขียนเรื่องให้ เป็นนิยายสารที่มีรูปแบบและคอลัมน์ตามอย่างนิยายสารสมัยนั้นโดย ลงเรื่องประเภทต่าง ๆ ที่กำลังเป็นที่นิยมด้วย แต่เนื้อหาเป็น เรื่องขบขัน เช่นคนคงเขียนนิยายสาร ตะเกียบวิทยา ชีวเมอริสต์เขียนเรื่องหนังสือดีแท้ ๆ เป็นต้น ส่วนที่เป็นเรื่องพาราได้นั้นได้แก่ เรื่องจดหมายเจ้าแก้ว ของยาขอบ ล้อเลียนจดหมายจางวางหว้า โดยคงรูปแบบ เดิมคือรูปแบบ จดหมายแต่ล้อเลียนในลักษณะที่เป็นบทกลับคือให้ลูกส่งสอนพ่อ มีพาราไดหลายเรื่องแต่งล้อเลียน วรรณคดีที่สำคัญโดยการสร้างเรื่องต่อจากเรื่องเดิม หรือขยายความจากเรื่องเดิม แต่ให้มีเนื้อหา ที่เหลวไหลไร้สาระ เช่น เรื่องกวนโอย ของนายสำราญ ล้อเลียนเรื่องสามก๊ก เรื่องพระราม เสียดีหม้อ ของกาญจนาศันย์ และบันทึกของกุ่มภรรยา ของยาขอบ ล้อเลียนเรื่องรามเกียรติ์ เรื่องล้อเลียนวรรณกรรมนี้ ความขบขันจะอยู่ที่เนื้อหาของเรื่องเป็นส่วนใหญ่ ผู้อ่านจะหัวเราะ ลักษณะของเรื่องล้อเลียนมากกว่าจะหัวเราะเรื่องที่ถูกล้อเลียน

ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุ่งล้อเลียนที่ล้อเลียนความนิยมและความ เชื่อบาง ประการของสังคมก็มีไม่น้อย เช่นในสมัยรัชกาลที่ 7 ผู้หญิงนิยมตัดผมทรงซิงเกิล ก็มีนักประพันธ์ แต่งเรื่องสั้นขบขันล้อเลียนความนิยมนี้ ดังเช่นเรื่องซิงเกิล ของวิษณุ เป็นต้น ส่วนความเชื่อที่ถูก นำมาล้อเลียนมากที่สุดคือความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ของลี้ลับ และโชคลาง ดังปรากฏในนิทาน เรื่องโข่ง ของสมเด็จพระยาจารย์ราชานุภาพ ทำตามฝันและหางแมว ของ น.ม.ส. นอกจากความนิยมและความเชื่อแล้ว ยังมีเรื่องที่ล้อเลียนบุคคลบางประเภท บุคคลประเภทที่เป็น เป้าของการล้อเลียนมากที่สุดคือชาวบ้านนอกที่ไม่คุ้นเคยกับสภาพสังคมในเมืองกรุง หรือที่เรียกว่า

พวก "บ้านนอกเข้ากรุง" เช่นในเรื่องสลักข้างหน้า ของลลิตชอง เป็นต้น

ในช่วงต้นรัชกาลที่ 5 ที่อารยธรรมตะวันตกยังมีได้แพร่หลายในสังคมไทยมากนัก กลุ่มบุคคลที่ถูกนำมาล้อเลียนคือนักเรียนนอกที่มีกีรยามารยาทผิดจากวัฒนธรรมไทย เช่นในเรื่อง ทะเลิกเทิกทาก ของเจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ (เพ่ง) แต่ตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 5 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งอารยธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างมาก กลุ่มบุคคลที่ถูกนำมาล้อเลียนเปลี่ยนไปเป็นคนที่หัวโบราณ ไม่ทันสมัย ไม่รู้จักใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่นในเรื่องโมเตอร์คาร์ใหม่ ของ น.ม.ส. วิธีการล้อเลียนทำได้โดยการสร้างเนื้อเรื่องและเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากลักษณะนิสัยหรือความเชื่อ หรือความนิยมนั้น ๆ ให้มีลักษณะเกินจริงและเกิดความโกลาหลวุ่นวายต่าง ๆ การนำเรื่องเหล่านี้มาล้อเลียนและการที่ผู้ประพันธ์มักจะสร้างให้ตัวละครที่มีความเชื่อหรือความนิยมนั้น ๆ ต้องประสบกับอุปสรรคหรือเรื่องวุ่นวายต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงทัศนะที่ไม่เห็นด้วยกับความนิยมหรือความเชื่อเหล่านั้น ผู้อ่านเรื่องล้อเลียนที่ล้อความเชื่อ ความนิยม หรือบุคคลบางประเภทนี้ นอกจากจะหัวเราะการล้อเลียนแล้ว ยังอาจหัวเราะผู้เป็นเป้าของการล้อเลียนด้วย แต่ก็มิใช่ด้วยความรู้สึกที่รุนแรงก้าวร้าว เนื่องจากนักประพันธ์เรื่องเหล่านี้ แม้จะหยิบเรื่องมาล้อเลียน เป็นการแสดงทัศนะไม่เห็นด้วยทางอ้อม แต่ก็ไม่รุนแรงอะไรนัก เพียงแต่ล้อเลียนเพื่อเสนอข้อคิดแก่ผู้อ่าน ท่วงทำนองและน้ำเสียงที่ใช้จึงสนุกสนาน เบิกบาน ไม่ได้มุ่งให้เกิดความเจ็บปวดแก่ผู้ที่ถูกล้อเลียน

ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทนี้มีจำนวนค่อนข้างมากและมีครบทุกรูปแบบ เริ่มนิยมกันตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ในช่วงรัชกาลที่ 6 และต้นรัชกาลที่ 7 เป็นช่วงที่เฟื่องฟูมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องล้อวรรณกรรม นักประพันธ์เรื่องประเภทนี้ที่เด่นมาก คือ อ.ค. สมุห์หอม และคินสอ

2.3 ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุ่งเสียดสี คือร้อยแก้วแนวขบขันที่แต่งขึ้นเพื่อเสียดสีเรื่องต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นความผิดหรือเป็นข้อบกพร่องที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายได้นักวรรณคดีของโลกตะวันตกได้อธิบายการเขียนแบบเสียดสี (satire) ว่าเป็นศิลปะการเขียนแบบหนึ่งซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างทัศนะวิพากษ์วิจารณ์กับอารมณ์ขัน (humor) และคำคม (wit) โดยมีจุดประสงค์จะปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องผิดพลาดต่าง ๆ ทั่วพิสัย (Thrall and Hibbard 1960 : 436) เรื่องขบขันที่มุ่งเสียดสีมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับเรื่องขบขันที่มุ่งล้อเลียนในแง่ที่ต่างมีเป้าหมายในการล้อเลียนหรือเสียดสี แต่ต่างกันตรงที่เป้าของเรื่องล้อเลียนนั้นมีลักษณะที่ไม่เฉพาะเจาะจง ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทของบุคคลหรือความนิยม ความเชื่อ ถ้าเป็นเรื่องราวก็มีลักษณะเป็นชนิดหรือเป็นกลุ่มมากกว่า ในขณะที่เป้าของเรื่องเสียดสีนั้นจะเป็นบุคคล เรื่องราว

พดติกกรรม หรือเหตุการณ์ที่เฉพาะเจาะจง ในร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุงเสียดสีใน สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ผู้ประพันธ์จะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในเรื่องว่าต้องการจะเสียดสีเรื่องใดหรือบุคคลใด ถ้าเป็นเรื่องสั้นอาจแสดงโดยการสร้างตัวละครเอกให้มีสถานภาพในสังคม มีลักษณะท่าทางหรือการกระทำให้เป็นแบบเดียวกับบุคคลหรือกลุ่มคนที่ต้องการจะเสียดสี หรืออาจสร้างสถานการณ์เลียนแบบ เรื่องที่ต้องการจะเสียดสีแต่ทำให้ดูเหลวไหลไร้สาระและน่าหัวเราะ เช่น เรื่องสมภวาน ของท่านขุนศรีธนนไชย เป็นต้น ส่วนในบทความขบขันที่มุงเสียดสีอาจแสดงโดยการเขียนในรูปแบบและเนื้อความเดียวกับเป้าที่ต้องการเสียดสี แต่เปลี่ยนข้อความบางตอน เป็นการประชดประชันเหน็บแนมด้วยโวหารที่คมขำ และในบางเรื่องกล่าวชื่อผู้ที่ต้องการเสียดสีออกมาโดยตรง เช่นบทความในหนังสือสยามประทีปของกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม บทความศัพท์แผลงโบราณ โบราณของนายเหลียม เป็นต้น

ในแง่ของการสร้างความขบขัน เรื่องขบขันประเภทมุงเสียดสีแตกต่างจากเรื่องขบขันประเภทมุงความทรรษาและมุงล้อเลียนตรงที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกขบขันแถมเย้ยหยันต่อเป้าที่ถูกเสียดสี ทั้งนี้เพราะผู้แต่งใช้ท่วงทำนองและน้ำเสียงที่เย้ยหยัน ประชด และแดกดัน ซึ่งทำให้รู้สึกว่าข้อบกพร่องนั้น เป็นสิ่งที่ร้ายแรง น่าเหยียดหยามและไม่ควรปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดความเจ็บแสบและความอับอายแก่ผู้เป็นเป้าได้อย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันน้ำเสียงที่เย้ยหยันนี้ก็แสดงผ่านการใช้ภาษาที่คมคายชวนขันด้วย ท่วงทำนองและน้ำเสียงที่เย้ยหยันนี้สามารถใช้เป็นหลักในการจำแนก เรื่อง เสียดสีออกจาก เรื่องล้อเลียนได้

ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทมุงเสียดสีในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 มีรูปแบบ 2 รูปแบบ คือบทความและเรื่องสั้น และเกือบทั้งหมดเป็นบทความ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องเสียดสีโดยตรง เพราะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์และชี้จุดบกพร่องอย่างชัดเจน ส่วนเรื่องสั้นนั้นมีน้อยและมีลักษณะเป็นเรื่องเสียดสีทางอ้อมโดยผ่านตัวละครที่มีคำพูด ความคิด และการกระทำที่เหลวไหล น่าดูถูกดูหมิ่น ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทนี้นิยมแต่งมากในสมัยรัชกาลที่ 5 ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีจำนวนไม่มากนัก และในสมัยรัชกาลที่ 7 ไม่มีการแต่งเลย นักประพันธ์เรื่องเสียดสีที่สำคัญคือรัชกาลที่ 6 และหลวงวิลาสปริวัตร (เหลียม วินทุพราหมณ์กุล) โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัชกาลที่ 6 นั้น พระราชนิพนธ์เรื่องขบขันส่วนใหญ่ของพระองค์เป็นเรื่องที่มุงเสียดสีซึ่งมีทั้งบทความ บทความขนาดยาว และเรื่องสั้น เป้าที่ถูกนำมาเสียดสีมากที่สุดคือหนังสือพิมพ์ ทั้งในแง่การใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้อง การเขียนโฆษณาเกินความจริง การมุงแต่จะขายข่าวโดยไม่มีจรรยาบรรณของนักหนังสือพิมพ์ หรือการสร้างข่าวขึ้นมาเอง เช่นบทความคอเรสปอนเดนซ์ ข่าวสำคัญในหนังสือพิมพ์ ฯลฯ นอกจากนั้นยังทรงเสียดสีบุคคล คณะละคร นักประพันธ์ เป็นต้น เรื่องเสียดสีของพระองค์

บางเรื่องอาจถือได้ว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองด้วย เช่น เรื่อง รายงานการประชุม
ปาลี เมนต์สยาม เสียคดีคนกลุ่มหนึ่งซึ่งต้องการให้ประเทศไทย เปลี่ยนการปกครองจากระบอบ
 สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ส่วนหลวงวิลาศปริวัตรนิคม เขียนเรื่องเสียคดี
 หนังสือพิมพ์และนิตยสารในสมัยรัชกาลที่ 5 ลงในนิตยสารถลกวทยา ซึ่งทำให้หนังสือพิมพ์อื่นโกรธ
 แค้นและตอบโต้อย่างรุนแรงเสมอ สาเหตุนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ร้อยแก้วแนวขบขันประเภทที่
 มุ่งเสียคดีมีจำนวนน้อยกว่าประเภทอื่นและหลังจากนักประพันธ์ 2 ท่านนี้แล้วก็ไม่มีผู้ใดนิยมแต่งอีก
 จะเห็นได้ว่า ร้อยแก้วแนวขบขัน 2 ประเภทหลังคือประเภทที่มุ่งล้อเลียนและ
 ประเภทที่มุ่งเสียคดี มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างมากในแง่ของ เป้าที่นำมาล้อเลียนและเสียคดี
 ส่วนประเภทแรกคือมุ่งให้ความหยอหยางนั้นอาจมีความสัมพันธ์กับสังคมในแง่การเสนอแง่คิดบางประการ
 เกี่ยวกับสังคมผ่านแก่นเรื่องและตัวละคร หรืออาจสะท้อนภาพสังคมในแต่ละยุคผ่านองค์ประกอบ
 ต่าง ๆ ของเรื่อง นอกจากนั้นเรื่องทั้งสามประเภทแม้จะมุ่งให้ความขบขันเหมือนกันหมด แต่ก็ก่อ
 ความรู้สึกขบขันที่แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาเรื่องทฤษฎีเกี่ยวกับอารมณ์ขัน และสังคมในฐานะที่
 เป็นสภาพแวดล้อมของวรรณกรรม จึงเป็นสิ่งที่ไม้อาจจะเลยได้ในการศึกษาร้อยแก้วแนวขบขันของ
 ไทย

3. นิตยสารและนักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7

อาจกล่าวได้ว่าร้อยแก้วแนวขบขันมีกำเนิดมาจากนิตยสาร และพัฒนาการของร้อยแก้ว
 แนวขบขันตั้งแต่จุดกำเนิดจนถึงสิ้นรัชกาลที่ 7 ขึ้นอยู่กับนิตยสารมาโดยตลอด ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึง
 นิตยสารที่เป็นเวทีสำคัญของร้อยแก้วแนวขบขันและนักประพันธ์ประจํา นิตยสารนั้น ๆ ตั้งแต่สมัย
 รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ผู้วิจัยจะแบ่งยุคสมัยของนิตยสารออกเป็น 4 ยุค โดยอาศัยนิตยสาร
 ที่เด่นเป็นพิเศษในแต่ละยุคเป็นหลักในการแบ่งช่วง ดังนี้

- 3.1 ยุครุโฆวาทถึงวชิรญาณ (พ.ศ. 2417-2442)
- 3.2 ยุคถลกวทยาถึงชวนหัว (พ.ศ. 2443-2453)
- 3.3 ยุคศรีกรุงและศัพท์ไทย (พ.ศ. 2453-2468)
- 3.4 ยุคไทยเขมม สารานุกรมและสุภาพบุรุษ (พ.ศ. 2468-2477)

การแบ่งออกเป็น 4 ยุคดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการแบ่งตาม
 รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 3 พระองค์คือ สองยุคแรกอยู่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยุคที่สามอยู่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และยุคสุดท้ายอยู่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การที่แบ่งยุคนิยายสารตามรัชกาลได้นั้น เนื่องจากในแต่ละรัชกาลก็มีนิยายสารสำคัญและนักประพันธ์เด่น ๆ เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างชัดเจน ส่วนการที่แบ่งยุคของนิยายสารในรัชกาลที่ 5 ออกเป็น 2 ยุคนั้น เนื่องจากยุคแรกมีความแตกต่างจากยุคที่ 2 ด้านรูปแบบของเรื่อง เนื้อหาและกลวิธีการแต่ง และต่างจากยุคหลัง ๆ อย่างมาก และนักประพันธ์ก็เป็นกลุ่มที่แยกจากยุคต่อ ๆ มาอย่างชัดเจน

3.1 ยุคครุโฆวาทถึงวชิรญาณ (พ.ศ. 2417-2442) ครุโฆวาทเป็นนิยายสารฉบับแรกที่ดำเนินการโดยคนไทย (ระวีวรรณ ประกอบผล 2530 : 42) เจ้าของและบรรณาธิการคือ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ออกจำหน่ายระหว่าง พ.ศ. 2417-2418 เนื้อหาของครุโฆวาทประกอบด้วยข่าวสาร เรื่องความรู้ สารคดี ภาพยกลอน และนิทานซึ่งมีลักษณะเป็น เรื่องสั้นกึ่งนิทาน ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว

ร้อยแก้วแนวขบขันเรื่องแรกคือ เรื่องสมมานุ แต่งโดยผู้ใช้นามปากกาว่า "ท่านขุนศรีธนไชย" ส่วนเรื่องสั้นกึ่งนิทานแนวขบขันเรื่องอื่นซึ่งแต่งหลังจากเรื่องนี้ไม่ปรากฏนามผู้แต่งการใช้นามปากกาว่า "ท่านขุนศรีธนไชย" นั้น มีข้อที่น่าสังเกต 2 ประการ ประการแรกคือ นามปากกาที่ใช้มีความสอดคล้องกับลักษณะของเรื่องที่ตั้งขึ้นในแนวขบขัน เพราะเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าศรีธนไชยนั้น เป็นตัวละครตลกที่สำคัญที่สุดตัวหนึ่งในนิทานของไทยซึ่งนิยมเล่ากันแพร่หลายมาเป็นเวลานาน ประการที่สอง การที่ผู้ประพันธ์ เรื่องสมมานุ ไม่ลงนามจริงแต่ใช้นามปากกา นั้น อาจจะมีขึ้นเป็นเพียงการรับอิทธิพลตะวันตกในการใช้นามปากกาในการแต่งเรื่องเท่านั้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องใช้นามปากกาเพราะไม่สามารถจะเปิดเผยนามจริงได้ ดังจะเห็นว่าเรื่องแนวขบขันเรื่องอื่น ๆ นั้น ถ้าไม่ใช้นามปากกาก็ไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์ ทั้งนี้เพราะเรื่องสั้นกึ่งนิทานแนวขบขันในครุโฆวาทส่วนใหญ่ เป็นเรื่องขบขันประเภทล้อเลียนและเสียดสีทั้งสิ้น และตัวละครสำคัญที่ถูกล้อเลียนนั้นมัก เป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมสูงควรแก่การยกย่องในสังคม เช่นสมภารใน เรื่องสมมานุ ผู้ใหญ่และคนแก่ใน เรื่องนิทานปดุยบัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าคงจะเป็นบุคคลจริง เนื่องจากลักษณะการล้อเลียนนั้นมุ่งประเดินไปที่ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่สมควรประพฤติซึ่งน่าจะเป็นของผู้ใดผู้หนึ่ง เฉพาะบุคคลเดียว การสร้างตัวละครที่ขบขันในเรื่องให้มีลักษณะแปลกแยกจากกลุ่มน่าจะช่วยยืนยันประเด็นนี้ได้ สุมาลี วีระวงศ์ (2530 : 4-5) สันนิษฐานว่า ผู้แต่งเรื่องนี้ น่าจะเป็นเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ผู้แต่ง เรื่องนายจิตรนายใจสนทนากัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้อาวุ์ขึ้นมาเพราะเนื้อเรื่องพาตึงไปถึงเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง และท่านผู้นั้นถวายนฎีกาให้ตั้งกรรมการสอบสวนเพื่อหาตัวผู้เขียน ที่สันนิษฐานเช่นนี้ก็เพราะเรื่องสั้นกึ่งนิทานในครุโฆวาท

เหล่านี้มีลักษณะสำนวนและอารมณ์ขันแบบแปลก ๆ แกมประชดเสียดสี เป็นแบบเดียวกับเรื่องนายจิตร
นายใจสนทนากัน

หลังจากครุโฆวาทเลิกกิจการไป 10 ปี ใน พ.ศ. 2427 เกิดนิคยสารที่มีความสำคัญยิ่งต่อบันเทิงคดีร้อยแก้วของไทยนั่นคือนิคยสารวชิรญาณ นิคยสารนี้เป็นของหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งรัชกาลที่ 5 และพระราชโอรสพระราชธิดาในรัชกาลที่ 4 ทรงร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมชนกนาถ คณะผู้จัดทำนิคยสารได้แก่กรรมสัมปาทิกสภาผู้ดูแลกิจการของหอพระสมุด นิคยสารวชิรญาณออกมาได้ 6 เดือนก็เปลี่ยนกำหนดออกเป็นรายเดือน* และเปลี่ยนเป็นรายสัปดาห์เมื่อ จ.ศ. 1247 (พ.ศ. 2428) ใช้ชื่อว่าวชิรญาณวิเศษ

ในนิคยสารนี้มีเรื่องอ่านเล่นร้อยแก้วตามแบบตะวันตกลงพิมพ์ตั้งแต่ปีแรก ๆ แต่ยังไม่มากนักและยังมีลักษณะเป็นเรื่องสั้นกึ่งนิทาน ในช่วงปีที่ 4 ถึงปีที่ 9 (พ.ศ. 2431-2437) เรื่องอ่านเล่นมีมากขึ้นและมีลักษณะของเรื่องสั้นอย่างสมบูรณ์ ในปีที่ 6 และปีที่ 9 (พ.ศ. 2434 และ พ.ศ. 2437) มีเรื่องอ่านเล่นตีพิมพ์ทุกฉบับทั้งเรื่องสั้นทั่วไปและเรื่อง "ปลาด" ที่เป็นเรื่องแนวขบขันมีมากพอสมควร เรื่องสั้นแนวขบขันเรื่องเด่น ๆ ในช่วงแรกเช่นเรื่องพระเปียให้ทานธรรม เรื่องขริ้วเพชรกับประสกลีแก้ว มักไม่บอกนามผู้ประพันธ์ แต่ในช่วงหลังนั้นจะกำกับนามผู้ประพันธ์ไว้เสมอ นักประพันธ์เรื่องแนวขบขันคนที่เด่นที่สุดคือกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์** พระองค์ทรงมีผลงานมากที่สุดทั้งเรื่องทั่วไปและเรื่องปลาด เช่นเรื่องยังใจฉันทันใจได้เป็นอิสวาทินทิก เศรษฐีฟ้าโล ตาบอดสอดตาเห็น นักประพันธ์สำคัญอีกพระองค์หนึ่งคือสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ แม้จะทรงพระนิพนธ์ไว้ไม่มากนักแต่เรื่องของพระองค์ก็มีความน่าสนใจจนกระทั่งเป็นเรื่องแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมโดยผ่านโครงเรื่องและตัวละครที่ขบขัน เช่นเรื่องปลาดก้อย ก้อย นิทานเรื่องโข่ง เป็นต้น นักประพันธ์แนวขบขันคนอื่น ๆ ได้แก่ พระพรหมบริรักษ์ ขุนวิจารณ์ราชหัตถ์ (มา) นายเกิด ขุนสุนทรมลาญ นายนาน ขุนพินิจโวหาร เป็นต้น

บทความแนวขบขันซึ่งเริ่มเกิดขึ้นครั้งแรกในนิคยสารฉบับนี้เป็นบทความแก้ปัญหาพยากรณ์ ผู้แต่งก็คือสมาชิกของหนังสือส่งมาร่วมสนุก มีข้อนำสังเกตเกี่ยวกับนักประพันธ์แนวขบขันในนิคยสารนี้คือ นักประพันธ์เรื่องสั้นทั้งเรื่องสั้นทั่วไปและเรื่องปลาดนิยมลงพระนามและนามจริงในเรื่อง ถึงแม้จะเริ่มมีการใช้นามปากกาบ้างแล้วตั้งแต่ครั้งครุโฆวาท แต่หลังจากที่มีการให้ผู้อ่าน

* นิคยสารวชิรญาณในยุคเริ่มแรก ผู้วิจัยยังไม่สามารถสืบค้นต้นฉบับได้

** กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ในที่นี้ผู้วิจัยจะเรียกพระนามตามที่ปรากฏในข้อมูลที่

ร่วมสนุกในการแต่ง เช่นตอบปัญหาข้อหรือปัญหาพยากรณ์ ผู้อ่านที่ส่งคำตอบหรือบทความมา ร่วมสนุกนิยามใช้นามแฝงกันมาก เช่นรัชกาลที่ 5 ทรงใช้พระนามแฝงว่าคั่งคั่ง สมเด็จพระเจ้ากรม พระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้ว่าวโร เป็นต้น การที่นิยามใช้นามปากกาจำนวนมากคงจะเป็นเพราะ การลงพระนามหรือนามจริงนั้นอาจก่อให้เกิดความลำบากใจแก่คณะผู้จัดทำหนังสือในการคัดเลือก ลงตีพิมพ์หรือให้รางวัล นอกจากนั้นการใช้นามปากกาก็ยังช่วยให้สามารถแสดงความคิดเห็นหรือ คิดแต่งเรื่องโดยใช้ภาษาอย่างขบขันหรือแปลกแหวกแนวได้อย่างอิสระ

หลังจากวชิรญาณวิเศษออกมาได้ 9 ปี เมื่อ พ.ศ. 2437 จึงได้เปลี่ยนกลับมา ออกเป็นรายเดือน และใช้ชื่อว่าวชิรญาณอีกครั้งหนึ่ง ในช่วง ร.ศ. 144 (พ.ศ. 2438) ถึง ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) มีเรื่องสั้นลงพิมพ์เกือบทุกฉบับ เรื่องสั้นมีหลายแนวมากขึ้น แนวที่นิยม มากคือเรื่องสืบสวน เรื่องสั้นแนวขบขันจึงลดน้อยลงกว่าในสมัยของวชิรญาณวิเศษและบางเรื่อง กลับไปมีลักษณะเป็นการเล่านิทาน เรื่องขบขันแบบเรื่อง "ปลาต" ยังมีอยู่บ้าง แต่ไม่เรียกว่า "เรื่องปลาต" นักประพันธ์เรื่องสั้นแนวขบขันในวชิรญาณได้แก่ ขุนบัญญัติวรราช นายเจือ นายเกิด นายเชย พรหมมาภิบาล หลวงนวกกรมบรมกิจ และที่สำคัญมากพระองค์หนึ่งคือ กรมหมื่น พทยาสงคราม (พระองค์เจ้ารัชนิแฉ่มจรัส) แม้จะทรงมีพระนิพนธ์เรื่องแนวขบขันเพียงเรื่องเดียว ในยุควชิรญาณคือเรื่องหงส์ เรื่องหงส์นี้มีลักษณะเด่นแตกต่างจากเรื่องแนวขบขันอื่น ๆ ในยุคนี้ เนื่องจากเขียนด้วยสำนวนภาษาอย่างที่ใช้กันในปัจจุบัน การสร้างจาก ตัวละครและบทสนทนาเริ่ม มีความสมจริงมากขึ้นแม้โครงเรื่องและเนื้อเรื่องจะยังไม่ซับซ้อนและกระชับรัดกุมมากนัก อาจ กล่าวได้ว่าเรื่องหงส์ เป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามในการประพันธ์เรื่องสั้นแนวขบขันให้มีการ ประสมประสานรูปแบบ เนื้อหา และสำนวนภาษาได้อย่างแบบเนียนกลมกลืน นิตยสารวชิรญาณ ตีพิมพ์จนถึง พ.ศ. 2458 แต่เรื่องสั้นมีลงพิมพ์ถึงเพียง ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) หลังจากนั้น ได้เปลี่ยนไปลงพิมพ์เรื่องประวัติศาสตร์ พงศาวดารและวรรณคดีร้อยกรองแทนเรื่องสั้น

ปีเดียวกับที่นิตยสารวชิรญาณเริ่มเปลี่ยนรูปแบบไปคือ ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) ได้มีการออกหนังสือฉบับหนึ่งซึ่งแม้จะมีเพียงไม่กี่ฉบับ แต่ก็มีความสำคัญเกี่ยวกับร้อยแก้วแนวขบขัน หนังสือนั้นคือสยามประทีปของกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม รูปแบบนั้นเป็นนิตยสารแต่พิมพ์ออก เป็น ครั้งคราวไม่แน่นอน มีทั้งหมด 12 ฉบับ จุดมุ่งหมายก็เพื่อล้อเลียนนิตยสารสยามประทีปสุนทรวาท พิเศษของ ก.ศ.ร. กุหลาบ สยามประทีปเป็นนิตยสารที่เน้นความรู้ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี แต่ความรู้ที่ ก.ศ.ร. กุหลาบนำมาเขียนนั้นมาจากเรื่องต่าง ๆ ที่แอบคัดจากต้นฉบับของหลวง ของหอพระสมุดและได้ดัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติมความ เรื่องในสยามประทีปจึงมีทั้งที่เป็นความจริง และความเท็จซึ่ง ก.ศ.ร. กุหลาบแต่งขึ้นเองผสมกัน (สุกัญญา ติระวิชช 2520 : 45-47)

กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมจึงทรงแต่งสยามประภีขึ้นล้อเลียน เมื่อเห็นสยามประภีฉบับใดมี
เรื่องนำล้อก็ทรงแต่งสยามประภีล้อฉบับนั้น ร้อยแก้วแนวขบขันในสยามประภีมีลักษณะ เป็น
บทความให้ความรู้ เช่น เรื่องประวัติบุคคลหรือประวัติสถานที่ หรือตอบปัญหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์
แบบสยามประภี ข้อความส่วนใหญ่ก็เป็นข้อความเดียวกับในสยามประภีที่ต้องการจะล้อ เพียง
แต่เพิ่มเติมหรือตัดแปลง เนื้อความให้เป็นการเสียดสีอย่างค่อนข้างจะเจ็บแสบ บทความแนวขบขัน
ในหนังสือนี้ถ้าผู้อ่านไม่ได้อ่านสยามประภีมาก่อนจะไม่เข้าใจและไม่ขบขัน

หลังจาก ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับ
นิตยสารของไทย คือเกิดความตื่นตัวในการออกนิตยสารเพื่อความบันเทิงซึ่งมีผลกระทบต่อร้อยแก้ว
แนวขบขันด้วย กลุ่มนักประพันธ์ก็เปลี่ยนไปจากยุคนี้โดยสิ้นเชิงซึ่งยังผลให้ร้อยแก้วแนวขบขันมี
ลักษณะที่หลากหลายมากขึ้น

3.2 ยุคลักวิทวิทยาถึงชวนหัว (พ.ศ. 2443-2453) ลักวิทวิทยาเป็นนิตยสารรายเดือน
เริ่มออกฉบับแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) คณะผู้ร่วมกันออกนิตยสารนี้
เรียกตนเองว่า "คณะลักวิทวิทยา" ประกอบด้วยกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (พระองค์เจ้ารัชนี้แจ่มจรัส)
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดินทร์ ๗ อยุธยา) พระยาสุรินทรราชา (นกยูง วิเศษกุล)
พระยาประภากรวงศ์ (ว่อง บุณนาค) และนายราชาฉัตรยานุหาร (พาสน์ บุณนาค) ต่อมามีเพิ่มขึ้น
อีกคนหนึ่งคือพระยาราชพิณิจัย (อุทัยวรรณ บุรณศิริ)

ผู้วิจัยเห็นว่าลักวิทวิทยาเป็นนิตยสารเพื่อความบันเทิงอย่างแท้จริงฉบับแรกของไทย
เนื้อหาครึ่งหนึ่งเป็นเรื่องอ่านเล่นทั้งเรื่องแต่งใหม่และเรื่องแปล อีกครึ่งหนึ่งเป็นเรื่องสาระความ
รู้ ข่าวดัง และสารคดี แต่สารคดีก็ใช้กลวิธีของนิยายหลายประการทำให้อ่านสนุก เรื่องสาระความ
รู้ก็เขียนขึ้นด้วยท่วงทำนองที่ไม่เคร่งเครียด แต่สนุกสนานและแฝงอารมณ์ขันอยู่เป็นส่วนใหญ่ ความ
บันเทิงที่ได้จากงานเขียนเหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีได้เกิดจากการแฝงอารมณ์ขันเพียงอย่างเดียว
สำนวนภาษาที่ใช้ในการเขียนก็มีส่วนอย่างมากที่ทำให้เรื่องมีท่วงทำนองไม่เคร่งเครียด ลักวิทวิทยา
เป็นนิตยสารฉบับแรกที่เขียนด้วยสำนวนภาษาอย่างที่เขียนกันในสมัยปัจจุบัน สมัยนั้นเรียกว่าสำนวน
"โว้ด" หรือ "หรั่ง" หรือ "โก้" (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ 2477 : 20) เป็นสำนวนภาษาซึ่งรับ
อิทธิพลมาจากภาษาอังกฤษซึ่งมีความกลมกลืนกับเนื้อหา การจัดรูปแบบและเนื้อหาในลักวิทวิทยานั้น
ความบันเทิงต่างจากนิตยสารในยุคก่อนซึ่งเรื่องอ่านเล่นเป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่ง รูปแบบ
และเนื้อหารวมทั้งสำนวนภาษาของลักวิทวิทยาล้วนมีอิทธิพลสูงต่อนิตยสารในรุ่นหลัง กล่าวคือ
นิตยสารที่ตีพิมพ์หลังจากลักวิทวิทยาส่วนใหญ่จะจัดรูปแบบและเนื้อหาตามแบบอย่างลักวิทวิทยา รวมทั้งใช้
สำนวนภาษาแบบลักวิทวิทยาด้วย อิทธิพลดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของบันเทิงคดี

ร้อยแก้วของไทย นั่นคือ เนื้อหาของนิคยสารส่วนใหญ่ เน้นที่ เรื่องสั้นและ เรื่องยาว ทำให้ เรื่องอ่าน
เล่นมีจำนวนมากขึ้น

เรื่องสั้นส่วนใหญ่ในลัทธิวิทยาคือ เป็นเรื่องสั้นแนวขบขัน บทความแสดงความคิดเห็น
ทุกบทที่ตีพิมพ์ในคอลัมน์คลับลัทธิวิทยาจัดได้ว่าเป็นบทความแนวขบขัน นักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขัน
ในลัทธิวิทยาได้แก่คณะลัทธิวิทยาทั้ง 5 ท่านนั่นเอง กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงนิพนธ์ เรื่องสั้นและ
บทความเล่าประสบการณ์รวมทั้งบทความในคลับลัทธิวิทยาโดยใช้นามปากกาว่า น.ม.ส. และ
แก้วแกลบ พระยาสุรินทรราชามีผลงานเด่นคือ เรื่องสั้นและบทความแสดงความคิดเห็นในนามปากกา
แม่วัน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีก็แต่ง เรื่องสั้นขบขันที่ขึ้นชื่อมากคือ เรื่องคุณย่าเพ็ง รวมทั้ง
บทความสารคดีท่องเที่ยวเชิงขบขันและบทความในคลับลัทธิวิทยาด้วย โดยใช้นามปากกาว่า
เขียวหวานและจิงโจ้ ส่วนอีก 2 คน คือพระยาประภากรวงศ์และนายราชาผดุงยานุหารนั้น ผลงาน
แนวขบขันส่วนใหญ่อยู่ในรูปของบทความแสดงความคิดเห็นในคอลัมน์คลับลัทธิวิทยา นักประพันธ์ใน
ลัทธิวิทยานิยมใช้นามปากกาในการประพันธ์ผลงานทุกชนิด ทุกคนมีนามปากกาหลายนาม ความนิยม
ในการใช้นามปากกานี้ผู้วิจัย เชื่อว่าเป็นความนิยมตามแบบการเขียนของตะวันตกมากกว่าจะเป็นการ
ใช้นามปากกาด้วยความจำเป็นดัง เช่นนักประพันธ์ในยุคก่อนที่ได้กล่าวมาแล้ว และการใช้นาม
ปากกาของนักประพันธ์คณะลัทธิวิทยานี้เองที่น่าจะเป็นต้นแบบให้นักประพันธ์อื่น ๆ นิยมใช้นามปากกา
กันอย่างแพร่หลาย ลัทธิวิทยาออกจำหน่ายได้ถึง พ.ศ. 2445 ก็หยุดกิจการไป

หลังจากลัทธิวิทยาออกตีพิมพ์ได้เพียง 4 เดือน ก็มีนิคยสารรายเดือนออกมาใหม่
อีกฉบับหนึ่งคือ ฤกษ์วิทยาคือ บรมณาธิการคือ นายเหลื่อม วิมลพราหมณ์กุล ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทาน
บรรดาศักดิ์เป็นหลวงวิลาสปริวัตร บรมณาธิการ เป็นผู้จัดทำและเขียนเรื่องแต่เพียงผู้เดียวโดยใช้นามปากกาต่าง ๆ เช่น หรั่งเจียม นายกระดิ่ง ขุนช้าง แก้วกุ่ม เป็นต้น ฤกษ์วิทยาคือ นิคยสาร
ที่มีเนื้อหาแสดงความคิดเห็นและวิจารณ์บทความ เรื่องสั้น บทความกรอง และคอลัมน์ต่าง ๆ ใน
หนังสือพิมพ์และนิตยสารอื่น ๆ เป็นความคิดเห็นทั้งทางดีและทางชม โดยวิธีการแสดงความคิดเห็น
เป็นไปในด้านการล้อเลียนและเสียดสี ดังเช่นข้อเขียนตอนหนึ่งของบรมณาธิการในคอลัมน์
หมายเหตุ เบ็ดเตล็ด

"กระผมได้ข่าวว่ามีคนพูดขมุ ๆ ว่าฤกษ์วิทยาล้อหนังสือพิมพ์ทั้งโลก เปล่าไม่จริงเลย
ในชั้นต้นกระผมต้องชี้ว่านายถลกออกชื่อแต่หนังสือพิมพ์ในกรุง เทพเท่านั้น... ที่แท้ถึงจะ
เปรียบเอากรุง เทพให้ เป็นโลก เสียที เดียวก็ตามแต่การที่นายถลกล้อหนังสือพิมพ์ไปหมด
นั้นก็ยังไม่ถูกต้องอยู่นั่นเอง นายถลกไม่ได้ล้อชื่อหนังสือทุกฉบับมาในอดีต ไม่ได้กล่าวถึง

ออกชื่อทุกฉบับอยู่ในปัจจุบัน และจะไม่ออกชื่อทุกฉบับในอนาคต" (หมายเหตุ เบ็ดเตล็ด
2443 : 72-73)

เนื่องจากกลกวิทยาเป็นนิตยสารในแนวล้อเลียนจึงมีร้อยแก้วแนวขบขันอยู่มากพอสมควร ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสั้นและบทความเชิงล้อเลียนตามแนวของนิตยสาร แต่เรื่องสั้นและบทความเชิงล้อเลียนตามแนวของนิตยสาร แต่เรื่องสั้นและบทความขบขันซึ่งมิได้มุ่งหมายจะล้อเลียนก็มีอยู่ด้วย กลกวิทยาพิมพ์อยู่ถึง พ.ศ. 2448

ใน ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2477) มีนิตยสารอีกฉบับหนึ่งตีพิมพ์ออกมาคือทวิปัญญา รายเดือน ของทวิปัญญาสโมสรซึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงตั้งขึ้น ร้อยแก้วแนวขบขันในทวิปัญญามีมากพอสมควรโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานในรูปแบบเรื่องสั้นมีถึง 18 เรื่อง บทความแนวขบขันก็มีไม่น้อยและมีนวนิยายแนวขบขันเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกด้วย นักประพันธ์แนวขบขันที่สำคัญที่สุดในนิตยสารนี้คือรัชกาลที่ 6 ทรงมีผลงานมากมายทั้งเรื่องสั้นและบทความส่วนใหญ่มีลักษณะเป็น เรื่องแนวขบขัน เชิงล้อเลียนและเสียดสี เรื่องที่มีชื่อเสียงเช่น ยาตัวเบา รายงานการประชุมปาลิเมนต์สยาม พระองค์ทรงใช้นามปากกาน้อยลงในเรื่องสั้นขบขันและสุครีพในบทความขบขันชาวคณะกลวิทยาก็มีผลงานปรากฏในทวิปัญญาหลายเรื่อง น.ม.ส. ทรงแตงนวนิยายแนวขบขันเรื่อง จดหมายจางวางหว่า และเรื่องสั้นหลายเรื่อง แม้วินและเขียนหวานก็แต่งเรื่องสั้นขบขัน นักประพันธ์เรื่องขบขันคนอื่น ๆ ได้แก่ ผาด ลูกอิน และ ชามภูวราช

หลังจากทวิปัญญาเลิกกิจการไปใน พ.ศ. 2449 นักประพันธ์ผู้จัดทำนิตยสารทั้ง 3 ฉบับที่กล่าวมาข้างต้นก็ได้ออกนิตยสารอีกคนละฉบับ เริ่มต้นด้วยนายเหลียมออกนิตยสารสำราญวิทยา รายปักษ์ เมื่อ ร.ศ. 125 (พ.ศ. 2449) มีจุดมุ่งหมายต่างไปจากกลกวิทยาคือมุ่งจะให้ เป็น "...หนังสืออ่านเล่นให้สนุกสำราญเสมอ... เรื่องใดที่ไม่สนุกจะไม่นำลง เป็นประธานให้ เบื่ออ่านเป็นอันขาด" (นายเหลียม 2449 : 1) จากการทำมุ่งจะให้ ความสนุกสำราญเป็นสำคัญ เนื้อหาส่วนใหญ่จึงมีอารมณ์ขันปรากฏอยู่มาก แม้นิตยสารนี้จะออกตีพิมพ์เพียง 10-12 ตอน แต่มีเรื่องสั้นขบขันกว่า 15 เรื่อง และยังมีบทความขบขันอีกหลายเรื่อง นิตยสารฉบับนี้แม้จะมีนักประพันธ์อื่นร่วมเขียนเรื่องลงบ้าง แต่นายเหลียมก็ยังคงเป็นผู้ประพันธ์เรื่องส่วนใหญ่โดยเฉพาะเรื่องสั้นขบขัน เช่น เรื่องมหาคึ่งเปรี้ยว คำกำไรอย่างขับ และบทความขบขัน เช่น สวรรค์ชั้นโสฬส นักเขียนคนอื่นได้แก่ปู่เค็มและคอปิโค

ใน ร.ศ. 126 (พ.ศ. 2450) กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงออกนิตยสารอีกฉบับหนึ่งคือนิทราบุเคราะห์รายเดือน ซึ่งออกพิมพ์จำหน่ายได้ไม่ถึงปีก็เลิกกิจการไป แม้กระนั้นก็ยังมิ

เรื่องสั้นขบขันของ น.ม.ส. ที่เป็นเรื่องที่แต่งได้คืออยู่หลายเรื่อง เช่น ท่าตามผัน ท่านผู้หญิงกันโงก นายคัยนักสืบ เป็นต้น มีข้อนำสังเกตเกี่ยวกับการลงนามผู้แต่งเรื่องขบขันในนิตยสารนี้ก็คือ มีบางเรื่องไม่ลงนามปากกาโดยตรงแต่บอกทางอ้อม โดยอ้างถึงผลงาน เช่น เรื่อง ท่านผู้หญิงกันโงก ลงว่า "ผู้แต่งเรื่อง แม่วันปลอม" เป็นผู้แต่ง เรื่อง แม่วันปลอม นั้นแต่งโดยแก้วกลบ (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) ลงในลักวิทยา พ.ศ. 2444

และท้ายที่สุดสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (รัชกาลที่ 6) ทรงออกนิตยสารชวนหัวรายสัปดาห์เมื่อ ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) นิตยสารนี้มีจุดประสงค์เน้นความตลกขบขัน ดังที่ได้ชี้แจงไว้ในคำนำว่า "...ความตั้งใจของหนังสือพิมพ์(นี้) จะชวนให้หัวเราะ ถึงแม้จะไม่ถึงกับท้องแข็งก็พอแต่เพียงยิ้ม ๆ จะได้พอเป็นเครื่องอ่านเล่นแก้รำคาญ" (คำนำ 2504 : 1) นอกจากนั้นในคำนำยังชี้แจงไว้อย่างชัดเจนว่าจะมุ่งสร้างความตลกขบขันโดยวิธีใด

"... ตลกไทยเราโดยมากมักเห็นว่าความขันมืออยู่แต่ในการพูดหยาบพูด่ากัน เล่นแต่หวังใจว่าหนังสือพิมพ์นี้จะไม่สิ้นคิด เหลือ เกินจนถึงกับต้องหันลงทางพูดหยาบพูด่าคนเล่น แต่ถ้าล้อๆ เข้า เล่นบ้างบางทีจะมีและ เชื่อว่าถึงจะมีท่านที่ถูกล้อๆ ถูก เข้านั้นคงจะไม่โกรธ..." (คำนำ 2504 : 1)

ดังนั้น เนื้อหาส่วนใหญ่ของนิตยสารนี้จึง เป็นร้อยแก้วแนวขบขัน เชิงล้อเลียนและเสียดสี รูปแบบส่วนใหญ่เป็นบทความมากกว่า เรื่องสั้น นักประพันธ์ที่เด่นที่สุดคือรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทความขบขันขนาดยาว เรื่องแรกคือ โสทรธรรมจริยา บทความเสียดสี เช่น วิธีแต่งจดหมาย เชิญ และ เรื่องสั้นขบขัน เช่น ท่าคุณบุชาโทษ เป็นต้น นักประพันธ์คนอื่นได้แก่ ชามภูวราชและ ก.พ. นิตยสารชวนหัวนับเป็นนิตยสารฉบับสุดท้ายในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ลงพิมพ์ร้อยแก้วแนวขบขัน

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่าร้อยแก้วแนวขบขันส่วนใหญ่ในยุคนี้เป็นผลงานของนักประพันธ์เพียงไม่กี่คน ที่มีผลงานมากและเด่น ๆ ได้แก่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อยังดำรงพระยศ เป็นสมเด็จเจ้าพระบรมโอรสาธิราช) กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ นายเหลื่อมเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และพระยาสุรินทราชา และทั้ง 5 คนนี้กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นเพียงพระองค์เดียวที่ทรงพระนิพนธ์ เรื่องสั้นแนวขบขันตั้งแต่ยุคควชิรญาฬ การที่นักประพันธ์ในยุคนี้เป็นคนละชุดกับยุคก่อน เกือบจะโดยสิ้นเชิง น่าจะมีความสัมพันธ์กับลักษณะที่ต่างกันของร้อยแก้วแนวขบขันในแต่ละยุคด้วย ร้อยแก้วแนวขบขันในยุคนี้ เขียนด้วยสำนวนแบบใหม่ที่กลมกลืนกับรูปแบบและ เนื้อหาเรื่องมีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องสั้นแนวขบขันในยุคนี้มีโครงเรื่องที่ซับซ้อน มีตัวละครและฉากที่สมจริง มีการใช้กลวิธีการแต่งที่หลากหลายมากขึ้น เรื่องส่วนใหญ่อยู่ในขั้นดี

และสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้จะเป็นเพราะนักประพันธ์ทุกพระองค์และทุกคนล้วนผ่านการศึกษามาจากต่างประเทศ มีความคุ้นเคยและเข้าใจงานประพันธ์แบบตะวันตก ทำให้สามารถคิดแปลมาใช้กับเรื่องไทย ๆ ได้อย่างแนบเนียน ต่างกับนักประพันธ์ในยุคก่อนซึ่งแม้จะเป็นเจ้านายและขุนนางที่มีการศึกษาดีแต่ก็อยู่ในรุ่นก่อนที่จะมีการไปศึกษาต่อต่างประเทศ การประสมประสานระหว่างรูปแบบเนื้อหา และการใช้ภาษาจึงยังไม่กลมกลืนกันดีนัก เรื่องสั้นแนวขบขันในยุคนี้แสดงพัฒนาการที่ต่อเนื่องมาจากเรื่องหงส์ที่ลงพิมพ์ในวาริษาซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากเรื่องในยุคเดียวกันอย่างมาก และถือได้ว่ากรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นผู้ทรงเริ่มต้นความเปลี่ยนแปลงนี้

3.3 ยุคศรีกรุงและศัพท์ไทย (พ.ศ. 2453-2468) ในช่วงต้นรัชกาลที่ 6 มี

นิตยสารที่เสนอเรื่องบันเทิงคดีเกิดขึ้น 2 ฉบับ ฉบับแรกคือนิตยสารสยามมวยรายเดือน เริ่มออก ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455) ในนิตยสารนี้เริ่มสังเกตเห็นความนิยมเรื่องแปลทั้งเรื่องสั้น นวนิยาย และบทความที่ให้ความรู้ แต่เรื่องสั้นของไทยก็มีลงพิมพ์ทุกฉบับ เรื่องสั้นเริ่มมีหลายแนวมากขึ้น เช่น เรื่องรัก เรื่องชีวิต และเรื่องสืบสวน แต่เรื่องสั้นแนวขบขันก็มีจำนวนไม่น้อย ผู้ประพันธ์เรื่องสั้นแนวขบขันของสยามมวยไม่มีผู้ใดมีผลงานมากและเด่นเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่จะแต่งนามปากกาละเรื่อง เช่น นกขุนทองเขียนเรื่องปิ่นเบรานิ้ง ป. การะเวกเขียนเรื่องแม่ผมกับผมจุก ลิ่นทองเขียนเรื่องพยานของหนังสือออกใหม่ เรื่องขบขันบางเรื่องก็ไม่ลงนามผู้แต่ง

นิตยสารอีกฉบับหนึ่งได้แก่ดวงวิทยารายปักษ์ ออกปีเดียวกับสยามมวยและมีเนื้อหาคล้ายกันคือนิยมเรื่องแปล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนวนิยาย เรื่องสั้นแนวขบขันมีลงพิมพ์สลับไปกับเรื่องแนวรัก นักประพันธ์เรื่องสั้นแนวขบขันในนิตยสารนี้ส่วนใหญ่เป็นนักแปลและนักเขียนเรื่องแนวอื่นด้วย เช่นแม่สอด ศ.ร. แยกเต่า เป็นต้น

ร้อยแก้วแนวขบขันในช่วงต้นรัชกาลที่ 6 มีจำนวนไม่มากนัก จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2456 จึงได้เกิดนิตยสารฉบับหนึ่งซึ่งเป็นเวทีสำคัญของเรื่องสั้นแนวขบขันในรัชกาลนี้ คือนิตยสารศรีกรุง ศรีกรุงเป็นนิตยสารรายเดือนออกจำหน่ายตั้งแต่ พ.ศ. 2456 จนถึง พ.ศ. 2463 จึงหยุดไป เนื่องจากเป็นสมัยสงคราม และกลับมาออกอีกครั้งในปี พ.ศ. 2468 เจ้าของคือนายศุกรวิสุวัต ซึ่งเป็นบรรณาธิการด้วย ศรีกรุงมีรูปแบบและเนื้อหาเป็นนิตยสารบันเทิงคดีเต็มรูปคือเนื้อหาที่น่าสนใจ เป็นเรื่องบันเทิงคดีร้อยแก้ว ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเริ่มมีความนิยมเรื่องแปลในนิตยสาร 2 ฉบับต้นรัชกาลที่ 6 ความนิยมนี้ปรากฏชัดเจนในศรีกรุง ดังจะเห็นว่ามีเรื่องแปลทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นมากกว่า 3 เรื่องในหนึ่งฉบับ แม้เรื่องแปลจะกินเนื้อที่ส่วนมากในนิตยสารแต่บรรณาธิการก็ได้จัดสรรเนื้อที่ส่วนหนึ่งไว้สำหรับเรื่องอ่านเล่นของนักประพันธ์ไทยทุกฉบับในศรีกรุงนั้น แนวเรื่องสั้นที่มีมากที่สุดคือแนวขบขัน นิตยสารศรีกรุงในช่วงแรกลงเรื่องอ่านเล่นของนักประพันธ์ไทยฉบับละ

1 เรื่อง และเป็นเรื่องแนวขบขันทั้งสิ้น

ต่อมาจึงมีเรื่องแนวอื่น ๆ และมีเรื่องของนักประพันธ์ไทยลงพิมพ์มากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละฉบับ อาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นขบขันได้กรุยทางถึงความนิยมของผู้อ่านมาสู่เรื่องอ่านเล่นที่แต่งโดยนักประพันธ์ไทย ในช่วงหลังแม้เรื่องแนวอื่นจะมีผู้อ่านชื่นชอบกันมาก แต่เรื่องสั้นแนวขบขันก็ไม่ได้เสื่อมความนิยมไปเลย จะเห็นได้จากบางฉบับมีเรื่องสั้นขบขันลงตีพิมพ์ถึง 2 เรื่อง การที่เรื่องสั้นแนวขบขันในศรีกรุงได้รับความนิยมมากก็เนื่องมาจากนักประพันธ์เรื่องแนวขบขันเหล่านี้นั่นเอง นักประพันธ์ที่มีผลงานเด่นที่สุดและมากที่สุดคือศรีสุวรรณและกุมารใหม่ ทั้ง 2 คนแต่งเรื่องขบขันลงศรีกรุงคนละมากกว่า 10 เรื่อง เรื่องของศรีสุวรรณส่วนใหญ่เป็นเรื่องการทำกลอุบาย และหลายเรื่องเป็นเรื่องหักมุม เรื่องที่มีชื่อเสียงเช่น ลุงของเจ้าหล่อน พ่อบมอค์ม กลายเป็น ช้อนกล โทษถึงเมื่อยแขน เป็นต้น ส่วนกุมารใหม่มักแต่งเรื่องให้ความขบขันเกิดจากความเข้าใจผิดและความบังเอิญ เรื่องเด่น ๆ เช่น ทำโทษเสียเอง เหมือนนายบู่ นายสิบเอกหวอด เป็นต้น นักประพันธ์ที่มีปริมาณผลงานรองลงมาคือแสงทองผู้แต่งเรื่อง แหวนนายปิ่น รถยนต์ของแม่เจิม กระโดดน้ำตายที่หาดทรายดี ๆ ฯลฯ นักประพันธ์คนอื่น ๆ ได้แก่คนคง แม่สอาด ทวนทอง ก.ส.ก. ไก่นา และคุณสำรวจ นักประพันธ์เรื่องสั้นแนวขบขันเหล่านี้ทุกคนล้วนเป็นนักประพันธ์ที่ได้รับความนิยมมากในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะอย่างยิ่งศรีสุวรรณ เรื่องขบขันของเขาถือได้ว่าเป็นเรื่อง "ชั้นครู" ซึ่งมีอิทธิพลต่อนักประพันธ์แนวขบขันรุ่นหลังอย่างมาก

เมื่อ พ.ศ. 2461 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงออกนิตยสารรายสัปดาห์ฉบับหนึ่งชื่อว่าคุสิตสมิต จุดประสงค์ของนิตยสารฉบับนี้คือ "...ตั้งใจแต่จะให้ผู้อ่านของเราได้สมิต(ยิ้ม) น้อยบ้างใหญ่บ้าง หรือแห้งบ้าง เย็นบ้างตามที่เท่านั้น" (พิลึก 2528 : 9) นอกจากนั้นที่ปกหลังของนิตยสารทุกฉบับยังได้ตีพิมพ์บทประพันธ์แสดงวัตถุประสงค์ของนิตยสารนี้ไว้ชัดเจนว่า

หนังสือพิมพ์คุสิตสมิต	บมิตคคิตทราม
ตั้งใจจะนำความ	สุขะให้ฤติสบาย
ถึงล้อก็ล้อ เพียง	กละ เยี่ยงวิถีสหาย
บ่มีจะมุ่งร้าย	บ่มีมุ่งประจานใคร
ใครออกจะพลาดท่า	ก็จะล้อจะ เลียนให้
ใครตีวีเศษไซรั	ก็จะชมประสมดี

ชม เราก็แหงคว
 ฝั่งฉีกก็ซอร์รี่
 แม่แม่คมิคินดี
 ก็เง เชิญ ๗ คลองสาน ๗
 (ค่านำ 2528 : ก-ข)

จะ เห็นว่านิคยสารฉบับนี้มุ่งที่ความสนุกขบขัน และวิธีการสร้างความขบขันมีหลักใหญ่คือการล้อเลียน แต่อันที่จริงแล้วนิคยสารฉบับนี้ได้จะมีแต่ เรื่องขบขันอย่าง เดียว เรื่องสารคดี ความรู้และบทประพันธ์ร้อยกรองก็มีลึงพิมพ์มากมาย ในด้านบันเทิงคดีร้อยแก้วมีนวนิยายแปลและเรื่องสั้นไทย ซึ่งส่วนใหญ่ เป็น เรื่องสั้นแนวขบขันสมกับจุดประสงค์ของหนังสือ ความสำคัญของนิคยสารฉบับนี้ในแง่ของร้อยแก้วแนวขบขันของไทยมิใช่แต่ เพียงมี เรื่องสั้นแนวขบขันลึงพิมพ์มากมายเท่านั้น แต่ยังมีควมสำคัญในแง่ที่เป็นเวทีแห่งเดียวของบทความแนวขบขันในสมัยรัชกาลที่ 6 บทความแนวขบขันมีจำนวนมากและส่วนใหญ เป็นบทความ เชิง เสียดสีและล้อ เลียนสอดคล้องกับวัตถุประสงคที่ต้งไว้ นักประพันธ์ เรื่องสั้นที่สำคัญได้แก่ นายพาน ผู้แต่งเรื่อง หมูไม่ต้องค้ม อ่านาง หลวงพ่อหัก ฯลฯ เพ็ชรเทียม ผู้แต่งเรื่อง เทศน์ช้อน เก็งผิด หมอติ ผู้แต่งเรื่อง ลูกอมอาจารย์พลอย ควางลับของคณเหม ส่วนน้อยลาผู้ซึ่ง เคยมีผลงาน เรื่องสั้นแนวขบขันมากมายในทวีปญานันต์แต่งเพียง 2 เรื่อง คือ ต้งใจช่วยชาติและสาวคาทำเหตุ บทความแนวขบขันส่วนใหญ่ไม่ลงนามผู้แต่ง แต่น่าจะเป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 เกือบทั้งหมด พิจารณาได้จากลักษณะการล้อและการเสียดสีและสำนวนภาษาที่คล้ายคลึงกับบทความขบขันในทวีปญานันต์และชวนหัว

ในช่วงปลายรัชกาลที่ 6 ตั้งแต่ พ.ศ. 2465 เป็นต้นมา ความนิยมเรื่องอ่านเล่น เปลี่ยนจาก เรื่องแปลมา เป็น เรื่องที่นักประพันธ์ไทยแต่งขึ้นเอง ต้งจะ เห็นได้จาก เนื้อหาของนิคยสารบันเทิงคดีที่สำคัญที่สุดในช่วงนี้คือนิคยสารศัพท์ไทยราย เดือน ซึ่งออก เมื่อ พ.ศ. 2464 เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็น เรื่องสั้นและนวนิยายไทย เรื่องแปลยังมีลึงพิมพ์บ้างแต่น้อยกว่าสมัยศรีกรุงมาก นิคยสารศัพท์ไทยมีความสำคัญมากในด้านร้อยแก้วแนวขบขัน คือ เป็นที่ เกิดของ เรื่องขุดที่มีชื่อเสียงมากและเป็น เรื่องขุด เรื่องแรก เรื่องนั้นคือ เรื่องขุดคุณถึก ลิขาท ของแสงทอง นอกจากนั้นยังเป็นนิคยสารฉบับ เดียวที่ลึงพิมพ์ เรื่องขุดลือนิยายพงศาวดารจีนซึ่งเป็นร้อยแก้วแนวขบขันที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมในหมู่ผู้อ่าน ในส่วนของ เรื่องสั้น แม้เรื่องสั้นแนวรักจะได้รับความนิยมมาก แต่เรื่องสั้นแนวขบขันก็ไม่มียิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทั้งยังมีจำนวนมากพอ ๆ กันด้วย เรื่องสั้นขบขันมีลึงพิมพ์ทุกฉบับและบางฉบับลึงพิมพ์ถึง 2 หรือ 3 เรื่อง นักประพันธ์ เรื่องสั้นแนวขบขันในศัพท์ไทยมีทั้งนักประพันธ์รุ่น เยาว์ซึ่งเป็นนักประพันธ์รุ่นใหม่ที่กำลัง เริ่มจะมีชื่อเสียง เช่น ไข่ (ชัย) เรื่องศิลป์ พ.ช. อ.ก. รุ่งแสง นักประพันธ์ เรื่องขบขันของศัพท์ไทย เมื่อ เปรียบ เทียบกับศรีกรุง จะพบว่าแม้จะมี เรื่องขบขันลึงพิมพ์ในปริมาณที่ใกล้เคียงกันคือประมาณ 40 เรื่อง แต่นักประพันธ์ เรื่องขบขัน

ในศรีกรุงจะเป็นกลุ่มเล็กประมาณ 4-5 คน และแต่ละคนมีผลงานคนละหลายเรื่อง ในขณะที่นักประพันธ์ของศัพท์ไทยมีหลากหลายมากกว่า 10 คน แต่มีผลงานคนละ 1-3 เรื่องเท่านั้น ยกเว้นนักประพันธ์คนสำคัญคือสมุห์หอมและแสงทอง ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับความนิยมด้านวรรณกรรมที่นิยมเรื่องของไทย คือนักประพันธ์นิยมแต่งเรื่องสั้นและนวนิยายมากขึ้นกว่าการแปลจำนวนนักประพันธ์ เรื่องสั้นแนวขบขัน เป็นหลักฐานที่ถือได้ว่าชัดเจน

ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 นิตยสารอีกฉบับหนึ่งที่มีเรื่องขบขันลงพิมพ์คือนิตยสารเสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์รายเดือน ของกรมยุทธศึกษาทหารบก นิตยสารนี้เริ่มออกตั้งแต่ ร.ศ. 134 (พ.ศ. 2458) เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องวิชาการ เรื่องบันเทิงคดีมีไม่มากนัก ถึงกระนั้นก็ดี เรื่องสั้นแนวขบขันก็มีลงตีพิมพ์ถึง 13 เรื่องในช่วง 3 ปีสุดท้ายในรัชกาลที่ 6 เหตุที่เรื่องขบขันเพิ่งเริ่มมีในตอนปลายรัชกาล ทั้งที่นิตยสารเริ่มออกมาตั้งแต่ พ.ศ. 2458 เพราะในช่วง 7 ปีแรกนั้น ภาคบันเทิงคดีลงพิมพ์แต่เรื่องสั้นและนวนิยายแปลตามความนิยมของยุคนั้น เรื่องแต่งของไทยเพิ่งมีลงเมื่อ พ.ศ. 2465 เนื่องจากนิตยสารนี้เป็นของทหาร นักประพันธ์เรื่องแนวขบขันส่วนใหญ่จึงเป็นทหาร เช่นนายคาบชวน ทรัพย์สาร ร.ท. เชื้อ ขำโกโต ร.ต. ทองสุก บุคคณัติ เป็นต้น นักประพันธ์อาวุโสชาวคณะลูกเสือ 2 คน ก็เขียนเรื่องสั้นขบขันลงพิมพ์ด้วยคนละเรื่องคือ น.ม.ส. เขียนเรื่อง อาจารย์ลีลาศาสตร์และครูเทพเขียนเรื่องออกป่าหิมพานต์ เรื่อง ขุดคุ้ยถ้ำ ลิขิต ของแสงทองก็ลงพิมพ์ด้วย นักประพันธ์แนวขบขันคนอื่นได้แก่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร วัชรินทร์ สุนทรารชุน ส. อังคะริกาภรณ์ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า นักประพันธ์แนวขบขันในยุคนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจน คือนักประพันธ์กลุ่มศรีกรุงในช่วงแรกของรัชกาล และกลุ่มศัพท์ไทยในช่วงหลัง ศรีสุวรรณเป็นนักประพันธ์เด่นของช่วงแรกและสมุห์หอมเด่นอยู่ในช่วงหลัง แสงทองเป็นนักประพันธ์คนเดียวที่มีผลงานมากทั้งในช่วงแรกและช่วงหลัง อย่างไรก็ตาม การที่นักประพันธ์แบ่งเป็น 2 กลุ่มไม่ทำให้เรื่องมีลักษณะแตกต่างกันเท่าใดนัก นักประพันธ์ในยุคนี้ส่วนใหญ่นิยมแต่งเรื่องที่สร้างความขบขันจากโครงเรื่องและพฤติกรรมของตัวละครมากกว่าจะเป็นเรื่องเชิงล้อเลียนแบบยุคก่อน รัชกาลที่ 6 ทรงเป็นนักประพันธ์เด่นเพียงพระองค์เดียวที่มีผลงานมาตั้งแต่ยุคก่อน และเรื่องของพระองค์ก็มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ คือ เป็นเรื่องเสียดสีและล้อเลียนเสียเป็นส่วนใหญ่

3.4 ยุคไทยเขมร สารานุกรมและสุภาพบุรุษ (พ.ศ. 2468-2477) นิตยสารไทยในสมัยรัชกาลที่ 7 มีความเจริญก้าวหน้าจากยุคแรกเริ่มเป็นอย่างมาก เห็นได้จากจำนวนของนิตยสารที่ตีพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นยุคแรกเริ่มของนิตยสารไทยนั้น มีนิตยสารเพียง 47 ฉบับ

และเวลาผ่านไปเพียง 24 ปี นิตยสารเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 159 ฉบับในสมัยรัชกาลที่ 7* นิตยสารนั้น เติ้งคดีที่มุ่งเสนอเรื่องสั้นและนวนิยายเป็นนิตยสารประเภทหนึ่งที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก และมีผลทำให้ร้อยแก้วแนวขบขันในสมัยรัชกาลที่ 7 มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากเช่นกัน นิตยสารประเภทนี้ส่วนใหญ่จะมีรูปแบบและเนื้อหาคล้ายคลึงกัน เนื้อหาจะประกอบด้วยเรื่องทั้งบันเทิงคดีและสารคดี ในด้านการจัดสรรเนื้อที่นั้น ส่วนใหญ่ภาคบันเทิงคดีจะได้เนื้อที่มากกว่า ภาคบันเทิงคดีจะประกอบด้วยเรื่องสั้น นวนิยาย และนวนิยายขนาดสั้น ในด้านเรื่องสั้นนั้นนิตยสารแทบทุกฉบับจะจัดสรรเนื้อที่ให้กับเรื่องสั้นแนวขบขันลงตีพิมพ์ 1-2 เรื่องเสมอ ในนิตยสารช่วงต้นรัชกาลหรือนิตยสารที่ออกมาตั้งแต่ปีสุดท้ายของรัชกาลที่ 6 เช่นไทยเขมร เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์ บทประพันธ์ร้อยกรองเป็นบันเทิงคดีที่เด่นมาก ในภาคสารคดีประกอบด้วยเรื่องความรู้ ชีวประวัติ บทความแสดงความคิดเห็นและเกร็ดความรู้สั้น ๆ

นิตยสารบันเทิงคดีที่สำคัญในรัชกาลที่ 7 ซึ่งลงตีพิมพ์ร้อยแก้วแนวขบขันมีหลายฉบับ ฉบับแรกสุดและสำคัญมากคือนิตยสารไทยเขมร ไทยเขมรเป็นนิตยสารรายเดือน เริ่มตีพิมพ์ออกจำหน่ายในช่วงปีสุดท้ายของรัชกาลที่ 6 เจ้าของและบรรณาธิการคือ นายพัน ลักขมสุด ไทยเขมรตีพิมพ์ร้อยแก้วแนวขบขันมากที่สุดคือประมาณ 60 เรื่อง ทั้งนี้คงเป็นเพราะตีพิมพ์อยู่นานกว่านิตยสารประเภทนี้ฉบับอื่น ๆ คือตั้งแต่ พ.ศ. 2467-2478

ในส่วนของนวนิยายแนวขบขัน ไทยเขมรตีพิมพ์เรื่องชุด คุณตึก ลิขาท หลายตอน และยังมีเรื่องชุดใหม่อีกชุดหนึ่งคือชุด หมอแจ่มนักสืบ ของดินสอด เรื่องสั้นแนวขบขันมีมากมายและนักประพันธ์ค่อนข้างจะหลากหลาย นักประพันธ์สำคัญในยุคก่อน ๆ แต่งเรื่องสั้นลงพิมพ์ในไทยเขมรหลายท่าน เช่น น.ม.ส. ศรีสุวรรณ และ ศ.ร. ซึ่งเป็นนักประพันธ์หญิงคนแรกที่แต่งเรื่องขบขัน แต่งเรื่อง คนเด็กสร้างบ้าน ครึ่งหนึ่งของนักประพันธ์แนวขบขันในไทยเขมร เป็นนักประพันธ์แนวขบขันซึ่งมีผลงานมาตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 6 ในนิตยสารศัพท์ไทย เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์ และเขียนหนังสือต่อเนื่องมาจนถึงรัชกาลที่ 7 คนที่สำคัญได้แก่แสงทองและสมุห์หอม คนอื่น ๆ เช่น ผ.กุศลภาส พ.พรปรีชา ทิดคุ้ม ถ.ระวิงภัย เป็นต้น นามปากกาใหม่ก็มีเพิ่มขึ้นมากมายที่เด่นที่สุดคือดินสอด ผู้แต่งเรื่องชุด หมอแจ่มนักสืบ และยังคงแต่งเรื่องสั้นขบขันไว้หลายเรื่อง การที่มึนเขียนแนวขบขันเพิ่มขึ้นมากก็เป็นเพราะไทยเขมรเปิดโอกาสให้ผู้อ่านแต่งเรื่องส่งมาลงพิมพ์ได้ ดังที่แจ้งไว้ใน "คำแถลงการณ์" ว่า "...คณะยินดีที่จะรับเรื่องไม่ว่าเป็นเรื่องชนิดใด ๆ จะเป็นกาพย์

* ดูรายละเอียดในบรรณานุกรมวารสารและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยซึ่งตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2387-2477 ของหอสมุดแห่งชาติ

กลอน โคลง ฉันท์หรือร้อยแก้วก็ตาม แต่ไม่ยาวเกินไป จากบุคคลทั่วไปที่มีใจจะส่งไปอุดหนุน..." (คำแถลงการณ์ 2467 : 2) นักประพันธ์นามปากกาใหม่ที่เกิดขึ้นในไทย เขมม ได้แก่ มรกต วงศ์กมล ส.โพธิ์ศิริ แสงแดด แสงบุหลัน ทองปloom ไชยามพวาน นายโข่ง ๗ คลองสวน ป.ชมะโชติ สุข ทิมศิลป์ สาตราธิวะ ช.เอี่ยมกระสินธุ์ ศิษย์วัด ต.สรสิงห์ เทพ มหาเปารยะ ชาย หัตถกิจ เป็นต้น

เมื่อ พ.ศ. 2468 หลวงสารานุกรมประพันธ์ (นวล ปาจิณพยัคฆ์) อธิบดีบรรณาธิการ นิตยสาร เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์ และนักประพันธ์สำคัญที่มีผลงานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ได้ออกนิตยสารฉบับหนึ่งคือนิตยสารสารานุกรมรายสัปดาห์ สารานุกรมลงตีพิมพ์ร้อยแก้วแนวขบขันจำนวนมากทีเดียว คือถึง 49 เรื่องในช่วงเวลาที่ย่อจากหน้าเพียง 4 ปี (พ.ศ. 2468-2472) สารานุกรม เป็นนิตยสารฉบับแรกนับจากสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีร้อยแก้วแนวขบขันลงตีพิมพ์ครบทุกรูปแบบ คือมีเรื่อง ชุกนายชัง เขี้ยวโพลู ขลุ่ยของสมุห์หอม และเรื่อง ชุกคุณถึก ลิษาทร ของแสงทอง เรื่องสั้นขบขันมากมายของนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงทั้งเก่าและใหม่ และมีบทความแนวขบขันอีกครั้งหลังจากที่แทบจะไม่มีการแต่งเลยในสมัยรัชกาลที่ 6 (ยกเว้นในคุลิตสมิต) บทความแนวขบขันในสารานุกรม เป็นบทความแสดงความคิดเห็นที่ขบขันแปลกแหวกแนวของอบ ไชยวสุ แต่ก็มีเพียง 1 บทความ

ในด้านนักประพันธ์ร้อยแก้วแนวขบขันของสารานุกรม ผู้วิจัยเห็นว่าคงจะเป็น เพราะหลวงสารานุกรมประพันธ์ เคย เป็นบรรณาธิการนิตยสารมาก่อนที่ยังอยู่ในวงการประพันธ์มานาน นักประพันธ์ เรื่องขบขันในนิตยสารนี้จึงล้วน เป็นผู้มีความสามารถและมีชื่อเสียงทั้งรุ่นอาวุโสและรุ่นเยาว์ นักประพันธ์ที่เด่นที่สุดคือสมุห์หอมและแสงทอง สมุห์หอมนอกจากจะแต่งเรื่องชุกแล้วยังมีเรื่องสั้นดี ๆ หลายเรื่อง เช่น ภูควิลินลี เบหนานภาพ วาระสุดท้ายของอ้ายคำปลอด และยังมีแต่งเรื่องล้อพงศาวดารจีน เช่น วิวกเพี้ย แสงทองแต่งนวนิยายและเรื่องสั้นหลายเรื่องเช่นกัน เช่น อย่าวางใจคนแม้จนเด็ก กระตุ้ว เป็นต้น นักประพันธ์แนวขบขันคนอื่น ๆ ที่แต่งเรื่องตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 6 ได้แก่ ทิดค้อย และ พ.พรปรีชา ตัวบรรณาธิการเองซึ่งเคยแต่งเรื่องสั้นแนวขบขันไว้มากมายในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็แต่งเรื่องสั้นขบขันด้วย 2 เรื่อง ส่วนนักประพันธ์รุ่นเยาว์ซึ่งเริ่มมีผลงานตอนปลายรัชกาลที่ 6 และมีชื่อเสียงมากในช่วงนี้ได้แก่ เรื่องศิลป์ แสงบุหลัน อ.ก. รุ่งแสง ข.โกมลมิตร ช.ร.พ่ายพ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีนักประพันธ์สตรีแต่งเรื่องสั้นแนวขบขันลงตีพิมพ์ด้วยคือนางสาวแจ่ม จิระสุข ผู้ใช้นามปากกาว่านางสาวส่งศรี

ในปี พ.ศ. 2468 เช่นกัน นิตยสารศรีกรุงซึ่งหยุดกิจการไป เนื่องจากราคากระดาษในสมัยสงครามได้เริ่มออกจำหน่ายอีกครั้งหนึ่ง โดยยังรักษาการจัดรูปแบบและเนื้อหาตามแบบเดิมไว้ แต่บรรณาธิการเปลี่ยนเป็นนายกระแสร วสุวัต ศรีกรุงในช่วงหลังนี้ออกตีพิมพ์จนถึง

พ.ศ. 2470 จึงเลิกกิจการไป ร้อยแก้วแนวขบขันในศรีกรุงมีจำนวนมาก เกือบเท่ากับในช่วงแรก ทั้งที่หนังสือออกได้เพียง 2 ปี นักประพันธ์ เรื่องขบขันที่สำคัญก็ยัง เป็นนักประพันธ์ชุดศรีกรุง เดิมคือ ศรีสุวรรณ ขวลิศ เศรษฐบุตร และแสงทอง แต่ในขณะเดียวกันก็มีผลงานของนักประพันธ์รุ่นใหม่ ลงพิมพ์ด้วยมากทีเดียว นักประพันธ์แนวขบขันรุ่นเยาว์ที่มีผลงานมากที่สุดคือ ส.บุญเกียรติ หรือ เสนอ บุญเกียรติ แต่งเรื่อง อาการหนัก หลบทหาร ยามช่วย เป็นต้น คนอื่น ๆ ก็ล้วนเป็นนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียง เช่น ช. เรื่องศิลป์ ข. โกมลมิศร์ ส.ฉ. พัทลุง ส.กาญจนาคพันธ์ เทพมหาเปารยะ ทวี มหาเปารยะ เป็นต้น

นิตยสาร เริงรมย์ ซึ่งออกในปีถัดมาคือ พ.ศ. 2469 เป็นนิตยสารอีกฉบับหนึ่งซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวกับร้อยแก้วแนวขบขัน เริงรมย์เป็นนิตยสารรายปักษ์ซึ่งมีนายชัย (จชัย) เรื่องศิลป์ เป็นบรรณาธิการ เริงรมย์ตีพิมพ์นวนิยายแนวขบขันติดต่อกันตั้งแต่ต้นจนจบ เป็นเรื่องแรกคือเรื่อง อายุผู้หญิง ของเรื่องศิลป์ ต่อมายังมีเรื่อง ชุดคุณเด็ก ลิขิตร และเรื่อง ชุดนายซัง เขี้ยวโพบูลย์ อีกด้วย ส่วนเรื่องสั้นขบขันมีมากพอสมควร นักประพันธ์แนวขบขันอาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือนักประพันธ์รุ่นอาวุโสที่มีผลงานตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 6 เช่นศรีสุวรรณ แสงทอง แม่หวาน ทิดมุย ปากน้ำ ท่านเหล่านี้มีผลงานลงพิมพ์ไม่มากนักและส่วนใหญ่ลงในช่วงปีแรก ๆ คือ 2469-2470

กลุ่มที่ 2 คือนักประพันธ์ผู้มีผลงานเริ่มต้นตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 6 คือลงพิมพ์ในศัพท์ไทย ไทยเขมม เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์ และสารานุกรม ได้แก่สมุห์หอมผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในด้านเรื่องขบขัน แสงบุหลัน เรื่องศิลป์ และ ข.โกมลมิศร์ นักประพันธ์เหล่านี้มีผลงานพอสมควรและส่วนใหญ่ลงพิมพ์ในช่วงปี 2470

กลุ่มที่ 3 คือนักประพันธ์รุ่นใหม่ที่มีผลงาน ได้แก่ปักษีใต้ อ.ร.ค. นครปฐม โรชาวี นักประพันธ์รุ่นใหม่เหล่านี้มีผลงานมากในช่วงปีหลัง ๆ คือ พ.ศ. 2471-2472

นักประพันธ์ที่เด่นและมีผลงานมากที่สุดในแต่ละกลุ่มได้แก่ แสงทองในกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 คือแสงบุหลัน และกลุ่มที่ 3 คือปักษีใต้ ซึ่งเป็นนักเขียนแนวขบขันผู้มีผลงานมากที่สุดของนิตยสารเริงรมย์ การที่สามารถจัดกลุ่มนักประพันธ์เป็น 3 กลุ่มได้ชัดเจนและปริมาณงานของนักประพันธ์แต่ละกลุ่มน่าจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ว่า ในช่วงปี 2469-2470 นี้ กลุ่มนักประพันธ์แนวขบขันกำลังจะเปลี่ยนแปลงไปจากกลุ่มนักประพันธ์ที่มีผลงานตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 6 มาเป็นนักประพันธ์ที่เริ่มเขียนในปลายรัชกาลที่ 6 และต้นรัชกาลที่ 7

นิตยสาร สมานมิตร บรรเทาของรายปักษ์ซึ่งออกในปีเดียวกันและนายเฉลิม วุฒิมูลิต เป็นบรรณาธิการก็เป็นเครื่องยืนยันความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ เรื่องขบขันมีลงพิมพ์มากพอสมควรทั้ง

เรื่องชุดและเรื่องสั้น และนักประพันธ์เรื่องเหล่านี้ก็สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มเช่นกัน เรื่อง
 ขบขันของนักประพันธ์กลุ่มอาวโสมิลงพิมพ์น้อยมากเพียง 2 เรื่องคือเรื่องของแมวคราว และแม่
 สาอาง นักประพันธ์กลุ่มที่มีผลงานตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 6 ได้แก่สมุห์หอมและ พ.ช. นักประพันธ์
 ใหม่มิผลงานมากที่สุด เช่น วิชญ์ ช่อมาลี วิชชุดา จ.สุวรรณทัต เป็นต้น สมานมิตรบรรเททอง
 เลิกกิจการไปในปี 2471

และใน พ.ศ. 2471 นั้นเอง นายเฉลิม วุฒิมลิต ก็ออกนิตยสารอีกฉบับหนึ่งคือ
 นิตยสารเฉลิมวุฒิ รายปักษ์ มีเรื่องสั้นแนวขบขันลงตีพิมพ์ 14 เรื่อง และไม่มีผลงานของ
 นักประพันธ์รุ่นเก่าเลย นักประพันธ์ที่มีผลงานตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 6 ก็มีผลงานลงตีพิมพ์บ้างไม่มาก
 นัก เช่นแสงบุหลัน กม.เลส นักประพันธ์เรื่องขบขันส่วนใหญ่ของนิตยสารนี้เป็นนักประพันธ์ใหม่
 ได้แก่เฉลิมวุฒิ ศรีศุภวัลย์ อบ ไชยวสุ อ.ร.ค. อ.บุษปะเกษ เป็นต้น กลุ่มนักประพันธ์เรื่อง
 ขบขันในเฉลิมวุฒิแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มนักประพันธ์แนวขบขันอย่างชัดเจน
 เฉลิมวุฒิออกตีพิมพ์ได้เพียงปีเดียวก็หยุดกิจการไปใน พ.ศ. 2472

นิตยสารอีกฉบับหนึ่งก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวกับ
 ร้อยแก้วแนวขบขัน ได้แก่ นิตยสารสุภาพบุรุษ รายปักษ์ ออกจำหน่ายตั้งแต่ พ.ศ. 2472-2474
 เจ้าของและบรรณาธิการคือนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ นักประพันธ์แนวขบขันที่เด่นที่สุดของ
 นิตยสารนี้และอาจกล่าวได้ว่าเด่นที่สุดในช่วงปลายรัชกาลที่ 7 คือ อบ ไชยวสุหรือฮิวเมอริสต์ เรื่อง
 สั้นขบขันของเขามีมากมายและมีลักษณะ เนื้อเรื่องและการใช้ภาษาที่เด่นและแปลกกว่าของ
 นักประพันธ์คนอื่น เช่นเรื่อง เลือกพระเอก พระเอกปราบคนที่ปราชญ์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังได้
 เขียนบทความแสดงความคิดเห็นเชิงขบขันไว้มากมาย เช่น เรื่องมัจจุ เรื่องมัจจุ เป็นอย่างไร
 ฮิวเมอริสต์ เป็นนักประพันธ์คนแรกหลังจากยุคคุลิตสมิตที่เขียนบทความแนวขบขัน กล่าวได้ว่าเป็นผู้
 ฟื้นฟูบทความแนวขบขันขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง บทความและเรื่องสั้นของเขาในนิตยสารนี้ทำให้เขาเริ่มมี
 ชื่อเสียงเป็นที่นิยมอย่างมากในฐานะนักประพันธ์แนวขบขัน ผู้ประพันธ์เรื่องขบขันคนอื่น ๆ ก็ล้วน
 เป็นนักประพันธ์แนวขบขันที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น เช่นแสงบุหลัน นายรุ่ง ผลานุเคราะห์ ช่อมาลี
 และบางคนมีชื่อเสียงมาจนปัจจุบันแม้จะไม่ใช่นักประพันธ์แนวขบขัน เช่นยาขอบ ม.ชูพิณิจ
 เวทวงศ์ เป็นต้น

นิตยสารซึ่งไม่ใช่ นิตยสารบันเทิงคดีโดยตรงแต่เป็นนิตยสารของส่วนราชการหรือ
 หน่วยงานและมีร้อยแก้วแนวขบขันลงตีพิมพ์มากพอสมควรมี 2 ฉบับคือ เสนาศึกษา และ แม่
วิทยาศาสตร์ และมหาวิทยาลัย เสนาศึกษา ออกจำหน่ายมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ดังที่กล่าวมา
 แล้วในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้ก็มีร้อยแก้วแนวขบขันเพิ่มขึ้นอีกมาก และเป็นนิตยสารอีกฉบับหนึ่งที่มี

ร้อยแก้วแนวขนบชั้นครบทุกรูปแบบ คือมีนวนิยาย เรื่องชุดของแสงทอง มีเรื่องสั้นมากมาย และมีบทความแสดงความคิดเห็นแนวขนบชั้นของชีวเมอริสต์ นักประพันธ์แนวขนบชั้นของเสนาศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้ ส่วนใหญ่เป็นนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียง มีทั้งรุ่นอาวุโสคือ แสงทอง รุ่นที่เริ่มมีผลงานช่วงปลายรัชกาลที่ 6 คือ พ. เนตรรังษี และแสงบุหลัน และนักประพันธ์รุ่นใหม่คือชีวเมอริสต์ อ.ร.ค. ช่อมาลี เป็นต้น นักประพันธ์ที่มีผลงานมากที่สุดและเด่นที่สุดคือชีวเมอริสต์ ส่วนนิตยสารมหาวิทยาลัย เป็นนิตยสารรายเดือนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ออกตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2466-2478 เรื่องสั้นแนวขนบชั้นมีมากพอสมควรและนักประพันธ์ก็มีทั้งนักประพันธ์อาชีพและนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักประพันธ์อาชีพที่มีผลงานเด่นที่สุดคือ อ.ก. รุ่งแสง หรือ พ. โรจนวิภาค ส่วนคนอื่น ๆ ที่เขียนลงคนละ 1-2 เรื่องนั้น ส่วนใหญ่เป็นนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงในเวลานั้นทั้งสั้น ได้แก่ สมุห์หอม แสงบุหลัน มรกต เรื่องศิลป์ ทิดค้อย อบ ไชยวสุ และ อ.ร.ค. ส่วนนักประพันธ์ที่เป็นนิสิตนั้น มีผลงานคนละเรื่องได้แก่ ป. ๗ นคร จ. อิงประทีป น.ร. วิทยาศาสตร์บุญสืบ เป็นต้น

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีนิตยสารบันเทิงคดีออกตีพิมพ์อีกหลายฉบับ แต่ไม่มีฉบับใดที่มีร้อยแก้วแนวขนบชั้นที่เด่นและมีจำนวนมาก ทั้งนี้คงเป็นเพราะออกจำหน่ายในช่วงเวลาสั้นก็สิ้นรัชกาลจึงไม่มีฉบับใดที่มีเรื่องเด่น ๆ และนักเขียนที่เด่นเป็นพิเศษ นิตยสารที่มีเรื่องสั้นแนวขนบชั้นลงพิมพ์บ้างได้แก่ คาวคา ไทยใหม่วันจันทร์ ศุขสันต์ เพลินจิตต์ เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในยุคสุดท้ายนี้มีร้อยแก้วแนวขนบชั้นครบทุกรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้น แต่นวนิยายก็เฟื่องฟูมากขึ้น เมื่อเทียบกับยุคก่อน บทความขนบชั้นมีในช่วงปลายรัชกาลและมีนักประพันธ์เพียงท่านเดียว เท่านั้นคือชีวเมอริสต์ นักประพันธ์ในยุคนี้สามารถแบ่งเป็นกลุ่มโดยมีจุดที่เปลี่ยนแปลงจากกลุ่มนักประพันธ์รุ่นอาวุโสมาเป็นนักประพันธ์รุ่นใหม่ประมาณช่วงปี 2469-2470 และเห็นได้ชัดเจนนิตยสารเริงรมย์และสมานมิตรบรรเทอง นักประพันธ์แนวขนบชั้นส่วนใหญ่จะมีผลงานลงนิตยสารต่าง ๆ มากมายโดยไม่แบ่งเป็นคณะที่สังกัดนิตยสารฉบับใดฉบับหนึ่งอย่างเช่นยุคก่อน ที่จะมีลักษณะ เป็นสังกัดบ้างก็คือคณะนิตยสารศรีกรุงและสุภาพบุรุษ นักประพันธ์รุ่นอาวุโสที่มีผลงานเด่นได้แก่แสงทอง และทิดค้อย นักประพันธ์รุ่นกลางคือเริ่มมีผลงานตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 6 คนที่เด่นที่สุดคือสมุห์หอม ส่วนนักประพันธ์รุ่นใหม่คือชีวเมอริสต์

ในช่วงเวลา 60 ปี จากจุดเริ่มต้นของร้อยแก้วแนวขนบชั้นในนิตยสารครูเฒ่าวาท เมื่อ พ.ศ. 2417 จนกระทั่งสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2477 จะเห็นได้ว่าร้อยแก้วแนวขนบชั้นมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในหลาย ๆ ด้าน ในด้านรูปแบบ จากที่มีเพียงเรื่องสั้นและบทความในยุคแรก (ยุคครูเฒ่าวาทถึงวชิรญาณ) และมีรูปแบบอื่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ในยุคต่อมา จนกระทั่งในยุคสุดท้าย (ไทยเขมมถึงสุภาพบุรุษ) ร้อยแก้วแนวขบขันก็มีครบทุกรูปแบบ ทั้งเรื่องสั้น นวนิยาย เรื่องชุด และบทความ ในด้านวิธีการแต่งก็เช่นเดียวกัน ในยุคแรกเรื่องสั้น ขบขันยังมีลักษณะ เป็นเรื่องสั้นกึ่งนิทาน แต่เมื่อถึงยุคลัทธิวิทยาศาสตร์ เรื่องสั้นขบขันก็มีลักษณะ เป็นเรื่องสั้น โดยสมบูรณ์ มีความสมจริงมากขึ้นในองค์ประกอบทุก ๆ ด้าน ซึ่งมีอิทธิพลต่อเรื่องสั้นขบขันในยุค หลัง ๆ อย่างมาก ในส่วนของผู้อ่านก็มีจำนวนมากขึ้นทุกยุคเป็นลำดับ แต่สิ่งที่น่าสนใจที่สุด เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับวรรณกรรมร้อยแก้วแนวอื่น ๆ ก็คือ ในช่วง 3 รัชกาลซึ่งถือ เป็นช่วง เริ่มต้นวรรณกรรมร้อยแก้วแนวใหม่นี้ ความนิยมที่มีต่อวรรณกรรมแต่ละประเภทจะมีความ เปลี่ยนแปลง อยู่โดยตลอด เช่นในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 นิยมเรื่องแนวอาชญากรรม การสืบสวนคดีต่าง ๆ ในสมัย รัชกาลที่ 6 นิยมเรื่องแนวรัก เรื่องผจญภัย และนิยายอิงพงศาวดารจีน แต่พอถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ความนิยมกลับเปลี่ยนไป เป็นเรื่องอิงประวัติศาสตร์ (สุพรรณิ วราทร 2519 : 149, 242) แต่ สำหรับร้อยแก้วแนวขบขันนั้น เป็นวรรณกรรมแนวที่ได้รับความนิยมโดยต่อเนื่องมาตลอดช่วง 3 รัชกาลนี้ ดังจะเห็นได้จากจำนวนของเรื่องซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นทุกยุคเป็นลำดับ ความนิยมโดยต่อเนื่อง นี้ ทำให้ที่น่าสนใจศึกษาว่า เรื่องเหล่านี้มีองค์ประกอบทางวรรณคดีอย่างไรบ้าง ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษา ละ เหยียดในบทความต่อไป